КОРОЛІВСЬКІ

КЛОПОТИ

Дешіл ХЕММЕТ

Повість

З англійської переклав Олександр КОВАЛЕНКО

Я зійшов з белградського поїзда в Стефанії, столиці Муравії, відразу пополудні. Погода була бридка. Поки я виходив із залізничного вокзалу, цього гранітного сарая, і сідав у таксі, холодний вітер шмагав мені обличчя холодним дощем і забивав краплі аж за комір.

По-англійському водій не розумів, так само як і по-французькому. Пристойна німецька, певно, також не придалася б. Але моя пристойною не була: мішанина мекання та бекання. Цей водій був перший, хто спробував зрозуміти її. Очевидно, він просто вгадував, що я хочу сказати, і я потерпав, щоб він не завіз мене десь до далекого передмістя. Але в того чоловіка, мабуть, виявилася добра інтуїція. Принаймні він одвіз мене до готелю "Республіка".

Готель являв собою шестиповерхову новобудову і пишався своїми ліфтами, американською каналізаційною системою, ваннами в номерах та іншими сучасними витребеньками. Помившись і змінивши одяг, я спустився в кафе перекусити. Потім дістав короткі пояснення англійською, французькою та мовою жестів від убраного з голови до п'ят у форму старшого портьє, підняв комір свого дощовика й перетнув багнисту площу, щоб відвідати Роя Скенлена, повіреного в справах

Сполучених Штатів у цій наймолодшій і найменшій із балканських держав.

Це був дуже ошатно вбраний гладкий коротун років тридцяти, з прямим волоссям, яке вже помітно взялося сивиною, зів'ялим нервовим обличчям і пухкими неспокійними білими руками. Він потис мені руку, потім, ледве проглянувши мого рекомендаційного листа, запросив сісти і, поки говорив, не відводив погляду від моєї краватки.

— Отже, ви приватний детектив із Сан-Франціско?

— Так.

— Хто вас цікавить?

— Лайонел Грантхем.

— Не може бути!

— Так.

— Але ж він... — Дипломат збагнув, що дивиться мені просто в очі, й швидко перевів погляд на мій чуб, забувши, про що почав говорити.

— То що він там? — нагадав я йому.

— О!.. — Повірений ледве помітно скинув голову і звів брови. — Він не з таких...

— Відколи він тут?

— Уже два місяці. А може, й три чи три з половиною.

— Ви добре його знаєте?

— Та ні... Ми, звісно, вітаємося, розмовляємо. Ми з ним — єдині тут американці, тож знайомі досить близько.

— Ви знаєте, що він тут робить?

— Ні, не знаю. Гадаю, просто зупинився тут на якийсь час у своїх мандрах. Звичайно, якщо в нього немає на це якоїсь особливої причини. Без сумніву, не обійшлося й без дівчини — дочки генерала Радняка. Хоча я цього й не певен.

— Як він проводить час?

— Я справді не маю про це уявлення. Він зупинився в готелі "Республіка", досить популярний серед місцевої колонії іноземців, трохи їздить верхи, живе звичайним життям молодого чоловіка з порядної, заможної родини.

— Спілкується з кимось таким, хто насправді не той, за кого себе видає?

— Про це мені не відомо. Правда, я бачив його в товаристві Махмуда та Ейнарсона. То напевне негідники. Хоча, може, й ні.

— Хто вони?

— Нумар Махмуд — особистий секретар доктора Семіча, президента. Полковник Ейнарсон — ісландець, тепер він, по суті, командує армією. Більш нічого про них я не знаю.

— Окрім того, що вони негідники?

Повірений у справах із прикрістю наморщив своє округле чоло й кинув на мене докірливий погляд.

— Не зовсім,— мовив він. — А тепер дозвольте спитати: в чому підозрюють Грантхема?

— Ні в чому.

— В такому разі...

— Сім місяців тому, того дня, коли йому сповнилося двадцять один рік, цей Лайонел Грантхем наклав руки на гроші, які йому заповів батько. То ласий шматок. Перед цим хлопець пережив важкі часи. В його матері було, та й досі залишається, дуже розвинене уявлення середнього класу про вишуканість. А батько в нього був справжній аристократ давньої школи — з твердою вдачею і м'якою мовою. Все, що їхньому синові хотілося, він просто брав. Полюбляв вино і молодих жінок, до того ж і те, й те у великій кількості. Грав у карти, в кості й на бігах. А ще любив бійки — байдуже, спостерігати чи брати участь у них самому.

Поки батько був живий, хлопець діставав чоловіче виховання. Пані Грантхем вважала смаки свого чоловіка за плебейські, але він був із тих, хто з іншими людьми не рахується. Крім того, рід Грантхема був один із кращих в Америці, а вона — з тих жінок, на яких це справляє враження. Але одинадцять років тому — Лайонелові тоді було десять — старий помер. Пані Грантхем поміняла колесо родинної рулетки на коробку доміно і почала виховувати із свого сина патентованого джентльмена.

Я ніколи його не бачив, та мені казали, що її зусилля виявились марними. Одначе вона тримала хлопця на припоні цілих одинадцять років, навіть не дала йому втекти до коледжу. Так тривало доти, доки він досяг повноліття і дістав право на свою частку батькової спадщини. Того ранку він поцілував матусю й мимохідь повідомив, що вирушає у невеличку прогулянку довкола світу — сам. Матуся сказала і зробила все, чого від неї можна було сподіватись, але ніщо не допомогло. Грантхемова кров узяла гору. Лайонел пообіцяв матері надсилати час від часу поштові листівки й поїхав.

Під час своїх мандрів він поводився, здається, досить пристойно. Гадаю, саме відчуття волі дарувало йому позитивні емоції. Та ось кілька тижнів тому адвокатська компанія, що веде його справи, отримала від Лайонела розпорядження продати акції залізничної компанії, які належали йому, а готівку переказати на один белградський банк. Сума була велика — понад три мільйони доларів, тож контора сповістила про це пані Грантхем. Жінка була вражена. Вона одержувала від сина листи з Парижа, і в них не було жодного слова про Белград.

Матуся відразу вирішила сама поїхати до Європи. Проте брат пані Грантхем, сенатор Уолберн, відрадив її від цього. Він надіслав кілька телеграм і виявив, що Лайонела немає ні в Парижі, ні в Белграді, якщо тільки він не ховався. Тоді місіс Грантхем спакувала валізи й замовила квитки. Сенатор знову переконав її не їхати, сказавши, що хлопцеві не сподобається таке втручання в його справи і краще буде провести розслідування потай. Він доручив цю справу нашому агентству. Я приїхав до Парижа й дізнався, що там один із Лайонелових друзів пересилав йому пошту, а сам Лайонел тепер у Стефанії. По дорозі я зупинився в Белграді й довідався, що гроші йому переказали сюди — більшу частину грошей. Тому я тут.

Скенлен з полегкістю усміхнувся.

— Нічим не можу вам допомогти,— промовив він. — Грантхем повнолітній, і це його гроші.

— Гаразд,— погодився я. — Я додержуюсь такої самої думки. Єдине, що я можу,— це понишпорити довкола, з'ясувати, що він тут робить, і, якщо хлопця обдурюють, спробувати врятувати його гроші. Чи не могли б ви відповісти мені бодай натяком? Куди він міг би вкласти три мільйони доларів?

— Не знаю. — Повірений у справах ніяково засовався в кріслі. — Тут немає ніякого серйозного бізнесу. Це суто аграрна країна, поділена між дрібними землевласниками — ферми на десять, п'ятнадцять, двадцять акрів. Хоча є ще його зв'язок із Ейнарсоном і Махмудом. Ці, безперечно, обкрутять його, якщо трапиться нагода. Та я не думаю, що вони зроблять це. Можливо, він з ними навіть не знайомий. Мабуть, тут замішана якась жінка.

— Гаразд, а з ким мені варто зустрітись? Я не знаю країни й мови, і це створює багато труднощів. Кому я можу розповісти свою історію, щоб дістати допомогу?

— Не знаю,— понуро відповів Скенлен. Потім його обличчя проясніло. — Ідіть до Василіє Дюдаковича — міністра поліції. Це саме той чоловік, який вам потрібен! Він може допомогти вам. Замість мізків у нього працює травлення. Він нічого не втне з того, що ви йому розкажете. Так, Дюдакович — це ваш чоловік!

— Дякую,— мовив я і вийшов на багнисту вулицю.

Канцелярію міністра поліції я знайшов в Адміністративному будинку, похмурій бетонній вежі неподалік від урядової резиденції, при виході з площі. Худий сивий службовець, який скидався на сухотного Санта-Клауса, поганою французькою мовою — навіть гіршою за мою німецьку — сказав, що його превосходительства немає. Із серйозним виглядом, стишивши голос, я повторив, що прийшов від повіреного у справах Сполучених Штатів. Здається, цей фокус-покус справив враження на того святого Миколая. Він порозуміло кивнув головою і почовгав з кімнати. Невдовзі повернувся і, вклонившись біля дверей, запросив мене йти за ним.

Я рушив услід за ним тьмяно освітленим коридором до широких дверей із номером 15. Службовець прочинив їх, знову вклонився й промовив:

— Asseyez-vous, s'il vous plait1. — Потім зачинив двері й залишив мене самого.

Я стояв у просторому прямокутному кабінеті. Усе в ньому було велике. Четверо широченних вікон, стільці, що скидалися скоріше на невеликі лави, а також чимале шкіряне крісло біля письмового столу, яке нагадувало заднє сидіння у лімузині. На письмовому столі могли б спати двоє людей, а за другим столом могли б душ двадцять обідати.

Двері навпроти тих, у які я потрапив сюди, розчинились, і ввійшла дівчина. Причинивши за собою двері, вона урвала гучний гуркіт, схожий на роботу якоїсь потужної машини, що долинав з сусідньої кімнати.

— Мене звати Ромен Франкл,— промовила вона по-англійському. — Я секретар його превосходительства. Може, ви скажете, що привело вас сюди?

їй могло бути від двадцяти до тридцяти років, на зріст невисока — метр п'ятдесят, а то й менше, тендітна, але не кістлява, коси темні, майже чорні, й хвилясті, очі зелені, з чорною облямівкою і чорними віями. Риси обличчя дрібні, голос дуже м'який і тихий, але досить виразний. На дівчині була червона вовняна сукня; сама по собі безформна, вона виказувала всі лінії тіла. Коли дівчина рухалася — ступала чи підіймала руку,— то здавалося, що це не коштує їй жодних зусиль, так наче нею рухав хтось сторонній.

— Мені хотілося б побачитись із ним,— промовив я, занотовуючи ці відомості.

— Неодмінно, але трохи згодом,— пообіцяла вона. — Зараз це неможливо.

Дівчина з невимушеною грацією обернулася до дверей і відчинила їх настільки, щоб знову було чути перекотистий гуркіт.

— Чуєте? — спитала вона. — Його превосходительство дрімає.

Причинивши двері й приглушивши таким чином хропіння його превосходительства, вона пропливла через кімнату і забралась у велетенське крісло біля столу.

— Сідайте, прошу,— мовила вона, показуючи крихітним пальчиком на стілець поряд із столом. — Ви заощадите час, виклавши свою справу мені. Бо, якщо ви не говорите нашою мовою, мені доведеться перекладати для його превосходительства.

Я розповів їй про Лайонела Грантхема та свій інтерес до нього, по суті, тими самими словами, що й Скенленові. А наприкінці додав:

— Бачте, я можу тільки з'ясувати, що хлопець тут робить, і в разі потреби підтримати його. Я не можу піти до нього — в ньому надто багато грантхемівсь-кої крові. Боюся, він сприйме все це як небажану опіку. Містер Скенлен порадив мені звернутися по допомогу до міністра поліції.

— Вам пощастило. — У неї був такий вигляд, ніби вона хоче поглузувати з представника моєї країни, але не певна, як я це сприйму. — Вашого повіреного в справах іноді нелегко зрозуміти.

— Як тільки ви збагнете одну річ, це вже буде не важко,— відказав я. — Не треба тільки зважати на всі оті його "ні", "ніколи", "не знаю", "нізащо".

— Авжеж! Саме так! — Сміючись, вона нахилилася в мій бік. — Я знала, що має бути якась розгадка, але до вас ніхто не міг її знайти. Ви розв'язали нашу національну проблему.

— Замість винагороди поділіться зі мною всією інформацією, яку ви маєте про Грантхема.

— Гаразд. Але спершу я мушу поговорити з його превосходительством.

— Скажіть мені неофіційно: яка ваша думка про Грантхема? Ви з ним знайомі?

— Так. Він чарівний. Чудовий хлопець. Приємний, наївний, недосвідчений, але насамперед — чарівний.

— З ким він тут дружить?

Вона похитала головою й промовила:

— Більше про це жодного слова, поки не прокинеться його превосходительство. Ви із Сан-Франціско? Я пригадую маленькі кумедні трамвайчики, туман, салат після супу, булочки до кави...

— Ви там були?

— Двічі. Я півтора роки гастролювала в Сполучених Штатах: діставала кроликів з капелюха.

Ми ще з півгодини поговорили про це, потім двері розчинились, і ввійшов міністр поліції.

Велетенські меблі враз зіщулилися до звичайного розміру, дівчина обернулась на карлицю, а я відчув себе маленьким хлопчиком.

Васіліє Дюдакович мав понад два метри зросту. Але це була дрібничка порівняно з його товщиною. Мабуть, він важив не більше двохсот кілограмів, але, коли я дивився на нього, на думці в мене були тільки тонни. Це була білобородa й білочуба гора м'яса, одягнена в чорний фрак. Він носив краватку, тож припускаю, що десь мав бути й комірець, але його було поховано під червоними складками шиї. Міністрів білий жилет розмірами й формою нагадував кринолін, одначе, незважаючи на це, ледве застібався. Очей майже не було видно за подушками плоті навколо них: тінь позбавляла очі кольору, як воду в глибокому колодязі. За рот правив товстий червоний овал, обрамлений вусами й бакенбардами. Васіліє Дюдакович

увійшов у кімнату повільно, розважливо, і я здивувався, що підлога не рипіла.

Вислизнувши з крісла й представляючи мене міністрові, Ромен Франкл пильно стежила за мною. Дюдакович усміхнувся до мене широкою, сонною усмішкою і подав руку, що загалом скидалась на голе немовля, а тоді повільно опустився в крісло, яке щойно звільнила дівчина. Умостившись там, він став опускати голову, доки та сперлася на кілька підборідь, після того, схоже, знов поринув у сон.

Я підсунув ще одного стільця для дівчини. Вона знову пильно глянула на мене, ніби чогось шукаючи на моєму обличчі, і звернулася до міністра, як мені здалося, рідною мовою. Секретарка швидко говорила хвилин двадцять, але Дюдакович жодним знаком не виказав, що слухає чи принаймні не спить.

Коли вона закінчила розповідати, він мовив:

— Так.

Сказано, це слово було сонно, але так гучно, що звук просто не міг вийти з джерела меншого за його велетенське черево. Дівчина обернулась до мене й усміхнулася.

— Його превосходительство з радістю надасть вам будь-яку можливу допомогу. Офіційно він, звісно, не хоче втручатися в справи іноземця, одначе усвідомлює, як важливо не допустити, щоб містер Грантхем став жертвою, поки перебуває тут. Якщо ви прийдете сюди завтра, скажімо, о третій пополудні...

Я пообіцяв так і зробити, подякував їй, знову потис руку чоловікові-горі й вийшов під дощ.

Повернувшись до готелю, я легко дізнався, що Лайонел Грантхем займає люкс на шостому поверсі і в цю хвилину він у себе в номері. У мене в кишені лежала його фотографія, а в голові я тримав опис юнака. Решту дня й початок вечора я чекав нагоди, щоб побачити його. Невдовзі після сьомої мені це вдалося.

Він вийшов з ліфта: високий юнак із прямою спиною і гнучким тулубом, що звужувався від широких плечей до вузьких стегон; ноги довгі, міцні — саме такі фігури люблять кравці. Його рожеве, з правильними рисами обличчя було справді приємне і мало такий байдужий, зверхній вираз, що сумніву не залишалось: цей вираз — не що інше, як прикриття юнацької сором'язливості.

Припаливши сигарету, Лайонел ступив на вулицю. Дощ ущух, хоча хмари над головою обіцяли невдовзі вихлюпнути нову зливу. Грантхем рушив тротуаром пішки. Я — за ним.

Ми дійшли до щедро оздобленого позолотою ресторану за два квартали від готелю, де на балкончику, що небезпечно високо виступав із стіни, грав циганський оркестр. Схоже, всі офіціанти й половина відвідувачів тут знали хлопця. Він усміхався й кланявся на всі боки, простуючи в кінець зали до столика, де на нього вже чекали двоє чоловіків.

Один із них був високий, міцно збитий, з густим темним чубом і обвислими темними вусами. Його квітуче кирпате обличчя виказувало людину, яка не від того, щоб іноді побитися. На чоловікові був зелений із позолотою військовий мундир і чоботи з блискучої шкіри. Його товариш, смаглявий

повний чоловік із масним чорним чубом і улесливим овальним лицем, був убраний у вечірній костюм.

Поки молодий Грантхем вітався з тими двома, я знайшов на деякій відстані від них столик для себе. А тоді замовив вечерю й почав роздивлятися своїх сусідів. У залі було кілька чоловіків у військовому, подекуди виднілися фраки й вечірні сукні, але більшість відвідувачів були в звичайних ділових костюмах. Я помітив двоє облич, що могли б належати англійцям, одного чи двох греків, кілька турків. їжа була гарна, як і апетит у мене. Я вже курив сигарету над чашечкою солодкої кави, коли Грантхем і кремезний квітучий офіцер підвелися й пішли.

Я не встиг отримати рахунок і оплатити його, отож залишився сидіти. Нарешті заплатив за вечерю і дочекався, доки той смаглявий повний чоловік, який усе ще сидів за столиком, попросив рахунок. Я вийшов на вулицю за хвилину перед ним, став і задивився в бік тьмяно освітленої площі, вдаючи із себе туриста, який не знає, куди б йому ще піти.

Чоловік пройшов повз мене, обережно чалапаючи по грязюці. У цю хвилину він нагадував кота.

Із темного під'їзду вийшов якийсь солдат — кістлявий чоловік у кожушанці та шапці, з сірими вусами, що їжилися над сірими усміхненими губами,— і жалісно заговорив до смаглявого.

Той зупинився й зробив жест, у якому були водночас злість і здивування.

Солдат жалісно сказав щось знову, але усмішка під його сірими вусами стала виразнішою. Голос у товстуна був низький, різкий і сердитий, але його рука сягнула від кишені

до солдата, і в ній промайнули руді папірці — мура-військові гроші. Солдат сховав гроші, віддав честь і перетнув вулицю.

Товстун стояв, пильно дивлячись услід солдатові, а я рушив до рогу, за яким зникли кожушанка й шапка. Мій солдат крокував, нахиливши голову, за півтора квартали попереду мене. Він поспішав. Мені коштувало неабияких зусиль не відставати. Помалу місто перейшло в околицю. Чим рідше траплялися будівлі, тим менше мені подобалася ця історія. Слідкувати за кимось найкраще вдень, у центрі знайомого великого міста. Мій варіант був найгірший.

Солдат вивів мене з міста бетонованим шосе, вздовж якого стояли лише поодинокі будинки. Я тримався якомога далі від нього, тож бачив тільки невиразну, розпливчасту тінь попереду. Та ось солдат зник за крутим поворотом. Я наддав ходи, маючи намір відстати знову, щойно промину поворот. Поспішаючи, я мало не звів усе нанівець.

Раптом солдат вигулькнув з-за повороту, простуючи в мій бік.

Невелика купа пиломатеріалів на узбіччі позад мене була єдиною схованкою в радіусі ста футів. Я хутко рушив на своїх коротких ногах туди.

Нерівно складені дошки з одного боку утворювали мілку печерку, де я ледве міг сховатися. Ставши навколішки, я скоцюрбився в цій печерці.

Крізь шпарину в дошках я побачив солдата. В його руці зблиснув метал. "Ніж",— подумав я. Та коли він зупинився перед моєю схованкою, я побачив, що то — старомодний нікельований револьвер.

Солдат стояв, зиркаючи то на мій притулок, то на дорогу. Потім щось буркнув і рушив до мене. Я щільніше притисся до дошок, і в щоки мені вп'ялися скалки. Мій револьвер залишився разом із кастетом у саквояжі в готелі. Дуже вони там зараз потрібні! А солдатова зброя блищала у нього в руці.

Дощ залопотів по дошках, по землі. Солдат звів коміра своєї кожушанки. Я ледве стримався, щоб не зітхнути з полегкості. Людина, що йде назирці за іншою, ніколи так, як оце солдат, не вчинить. Він не знав, що я тут. Просто він шукав місця для себе. В цій грі ми були рівні. Якщо він викриє мене, у нього є револьвер... Але ж я побачив його перший!

Коли він проходив повз мене — низько нахилившись, огинаючи мій закуток так близько, що, здавалося, ті самі краплі дощу падали на нас обох,— його кожушанка тернулась об дошки. Після цього я розтис кулаки. Я вже не бачив його, але чув, як від дихає, чухається, навіть щось мугикає собі під ніс.

Минуло, здавалося, кілька годин.

Багно, в якому я стояв навколішки, просочилося крізь штани, і ноги мої були мокрі. Шорстке дерево обдирало мені щоку за кожним подихом. У роті в мене було настільки ж сухо, наскільки мокрі були мої коліна, бо я, щоб не виказати себе, дихав крізь рот.

Із-за повороту з'явився автомобіль, що їхав до міста. Я почув, як солдат щось тихо буркнув, як клацнув зведений курок. Автомобіль порівнявся з нами й помчав далі. Солдат зітхнув і знову заходився чухатися й мугикати.

Спливло, як мені здалося, ще кілька годин.

Крізь шум дощу долинули чоловічі голоси — спершу ледве чутні, потім гучніші й досить виразні. Четверо солдатів у кожушанках та шапках пройшли тим самим шляхом, що й ми, і їхні голоси помалу тихішали, а тоді й зовсім змовкли за поворотом.

Десь далеко двічі огидно ревнула автомобільна сирена. Солдат глухо застогнав, і той стогін ніби промовляв: "Нарешті!" З-під ніг у нього бризнула грязюка, дошки затріщали під його вагою. Я не міг бачити, що він робив.

Тремтливе біле світло вихопилося з-за повороту, а потім з'явився й сам автомобіль — потужна машина мчала до міста, незважаючи на мокру й слизьку дорогу. Дощ, ніч і швидкість робили невиразними обриси двох чоловіків на передньому сидінні.

Над головою в мене гримнув револьверний постріл. Солдат узявся до діла. Машина на великій швидкості шалено заметляла по мокрому бетону, завищали гальма.

Коли шостий постріл дав мені знати, що нікельований револьвер, можливо, спорожнів, я вискочив зі своєї печерки.

Солдат стояв, спершись на стос дощок і не зводячи револьвера з автомобіля, гальма якого все ще вищали.

Коли я побачив його, він ту ж мить обернувся, наставив на мене зброю і прогарчав наказ, якого я не зрозумів. Я міг побитись об заклад, що револьвер порожній. Піднявши обидві руки, я зробив здивоване обличчя, а тоді зненацька копнув його ногою в пах.

Солдат зігнувся навпіл і обхопив мої ноги. Ми повалились на землю. Я опинився під ним, але його голова була біля мого стегна. Шапка в нього злетіла. Схопивши солдата обіруч за чуприну, я підтягся й сів. Тоді він уп'явся зубами мені в ногу. Облаявши його клятим упертюхом, я заклав свої великі пальці в ямки під його вухами. Не треба було щосили натискати, щоб відучити того чоловіка кусатися. Коли він підвів обличчя й завив, я правою рукою зацідив йому межи очі, а лівою підтяг голову за чуб ще ближче. Другий удар був ще кращий.

Скинувши солдата зі своїх ніг, я підвівся, схопив його за комір кожушанки й виволік на дорогу.

Нас заливало біле світло. Мружачись від нього, я побачив на бетонці автомобіль, фари якого світили на мене й мого супротивника. У світло ступив кремезний чоловік у зеленому з позолотою військовому мундирі — квітучий офіцер, один із тих двох, з ким Грантхем вечеряв у ресторані. В руці він тримав автоматичний пістолет.

Офіцер підійшов до нас — ноги його у високих чоботях погано згиналися — і, не звертаючи уваги на солдата на землі, зміряв мене гострим поглядом маленьких темних очей.

— Англієць? — спитав він.

— Американець.

Він закусив край свого вуса й непевно промовив:

— Гаразд, це краще.

По-англійському він говорив різко, з німецьким акцентом. Від машини надійшов Лайонел Грантхем. Тепер його обличчя було вже не таке рожеве.

— Що сталося? — спитав він в офіцера, дивлячись на мене.

— Не знаю,— сказав я. — Прогулювався після вечері й заблукав. Опинився тут і вирішив, що пішов не в той бік. Я вже збирався повернути назад, коли побачив, як цей чоловік сховався за стосом дощок. У руці він тримав револьвера. Я прийняв його за грабіжника. Дай, думаю, пограюся з ним в індіанців. Не встиг підійти до нього, як він підхопився й почав стріляти. Добре, що хоч устиг завадити Тому прицілитися. Це ваш друг?

— Ви американець,— сказав юнак. — Мене звати Лайонел Грантхем. А це — полковник Ейнарсон. Ми вам щиро вдячні. — Він наморщив чоло і поглянув на Ейнарсона. — Що ви про це думаєте?

Офіцер знизав плечима й пробурмотів:

— Один із моїх хлопців... Побачимо. — І копнув солдата, що лежав на землі, під ребра.

Цей удар повернув його до життя. Він сів, потім став навкарачки й почав про щось безладно й нудно благати в полковника, хапаючись брудними руками за його шинель.

— Ах ти ж!.. — Ейнарсон ударив пістолетом по кісточках солдатових пальців і, з огидою глянувши на брудні плями на своїй шинелі, різко віддав якийсь наказ.

Солдат підхопився на ноги, став струнко, потім дістав ще один наказ і, крутнувшись на місці, покрокував до автомобіля. Полковник Ейнарсон рушив за ним, тримаючи пістолета напоготові. Грантхем узяв мене за руку.

— Ходімо,— мовив він. — Ми подбаємо про цього хлопця, а тоді як слід віддячимо вам і познайомимося ближче.

Полковник Ейнарсон сів за кермо, посадивши солдата поруч. Грантхем зачекав, поки я знайшов солдатового револьвера, і ми з ним сіли на заднє сидіння. Офіцер підозріливо глянув на мене краєм ока, але промовчав. Потім розвернув автомобіля і рушив у зворотному напрямку. Полковник любив швидкість, а їхати було недалеко. Не встигли ми вмоститися на сидінні, як машина вже в'їздила у ворота в кам'яному мурі, і вартові обабіч воріт відсалютували зброєю. Зробивши півколо, машина звернула на бічну доріжку й зупинилась перед побіленим квадратним будинком.

Ейнарсон повів солдата попереду себе. Ми з Грантхемом також вилізли з машини. Ліворуч стояв ряд довгих, низьких і сірих за пеленою дощу будівель — казарми. Бородатий черговий відчинив двері до білого будинку. Ми ввійшли. Ейнарсон проштовхнув свого бранця через невеличку приймальню у відчинені двері до дальшої кімнати. Грантхем і я ступили вслід за ними. Черговий зупинився в дверях, перемовився з Ейнарсоном кількома словами і вийшов, зачинивши за собою двері.

Вузька кімнатка, в якій ми опинилися, нагадувала камеру; на єдиному маленькому віконці не вистачало тільки ґрат. Стіни й стеля були побілені. Гола дерев'яна підлога вишарувана до білого кольору — майже такого самого, як і стіни. З меблів було тільки чорне залізне ліжко, три складані полотняні стільці

та непофарбований комод, на якому лежав гребінець, щітка й кілька аркушів паперу. Оце й усе.

— Сідайте, панове,— запропонував Ейнарсон, показуючи на пляжні стільці. — Зараз ми розплутаємо цю справу.

Ми з Грантхемом посідали. Офіцер поклав пістолета на комод, сперся ліктем поруч із пістолетом, зібрав кінець вуса у велику червону долоню і звернувся до солдата. Говорив він добрим, батьківським тоном. Солдат застиг посеред кімнати й відповідав, утупившись в офіцера порожнім, зверненим у себе поглядом.

Вони розмовляли хвилин п'ять У полковниковому голосі й рухах уже наростала нетерплячість. Солдат зберігав відчужений вигляд. Нарешті Ейнарсон скреготнув зубами й сердито глянув на нас із Грантхемом.

— Яка свиня!.. — вигукнув він і почав кричати на солдата.

На солдатовому обличчі виступив піт, і він зіщулився, одразу втративши військову виправку. Ейнарсон перестав кричати на нього і гукнув щось у бік дверей. Вони відчинились, і ввійшов бородатий черговий з коротким і товстим шкіряним канчуком у руці. Ейнарсон кивнув головою, черговий поклав канчука на комод поруч із пістолетом і вийшов.

Солдат зарюмсав. Ейнарсон щось коротко промовив. Солдат здригнувся й почав розстібати тремтливими пальцями кожушанку; затинаючись, він усе про щось просив і скиглив. Нарешті стяг із себе кожушанку, зеленого кітеля, сіру спідню сорочку, кинув усе на підлогу й залишився стояти по пояс голий — волохатий і не дуже чистий. Тоді склав пальці докупи й заплакав.

Ейнарсон викрикнув якесь слово. Солдат виструнчився: руки по швах, обличчям до нас, лівим боком до Ейнарсона.

Полковник неквапно розстебнув на собі ремінь, потім шинель, скинув її й, акуратно згорнувши, поклав на ліжко. Під шинеллю на ньому була біла вовняна сорочка. Він підкотив до ліктів рукава і взяв канчука.

— Яка свиня! — знову промовив він.

Лайонел Грантхем ніяково засовався на стільці. Обличчя в нього зблідло, очі потемніли.

Ейнарсон знову сперся ліктем на комод і ліниво схрестив ноги. Стоячи так і мнучи в лівій руці кінець вуса, він почав шмагати солдата. Права полковникова рука піднімала канчука і з хльостом опускала на солдатову спину, знову піднімала й знову била. Це було особливо огидно, бо він не поспішав, щоб не стомитися. Ейнарсон мав намір шмагати чоловіка доти, доки той розкаже все, що від нього вимагали, тож полковник беріг сили для тривалої екзекуції.

Після першого удару жах зник із солдатових очей. Вони спохмурніли, а губи в нього перестали тремтіти. Він, наче задерев'янілий, стояв під ударами, втупивши погляд кудись над головою Грантхема. Полковникове обличчя також стало невиразним. Злість із нього зійшла. Ейнарсон не діставав задоволення від цієї роботи, не видно було навіть, щоб він давав волю почуттям. Він мав вигляд кочегара, який шурує лопатою вугілля, чи теслі, що стругає дошку, або друкарки, яка передруковує лист. Це була робота, яку слід виконувати по-діловому, без поспіху, без зайвих емоцій або змарнованих зусиль, без захвату, але й без відрази. Дивитися на таке було огидно, але я пройнявся повагою до полковника Ейнарсона.

Лайонел Грантхем сидів на краєчку свого складаного стільця, уп'явшись у солдата чорними на тлі білків зіницями очей. Я запропонував хлопцеві сигарету, зумисне довго даючи йому прикурити,— щоб він не рахував ударів, бо це справляло на нього гнітюче враження.

Канчук здіймався в повітря й зі свистом опускався, ляскаючи по голій спині — вгору-вниз, вгору-вниз. Ейнарсонове квітуче обличчя угрілося, як від помірного навантаження. Сіре солдатове лице скидалося на грудку глини. Він дивився на Грантхема й на мене. Слідів, що залишалися від канчука, ми не бачили.

Згодом Грантхем щось прошепотів сам до себе. Потім видихнув:

— Ні, це для мене занадто!.. Бйнарсон цілком зосередився на роботі.

— Тепер зупинятися не слід,— пробурмотів я. — Ми зайшли надто далеко.

Хлопець непевно підвівся, ступив до вікна, відчинив його і задивився в дощову ніч. Бйнарсон не звертав на нього увагу. Тепер він вкладав у кожен удар більше сили. Він стояв, розсунувши ноги, трохи нахилившись уперед, упершись лівою рукою в бік, а правою усе швидше підіймаючи й опускаючи канчука.

Солдат похитнувся, і його поросліволоссям груди струсонуло схлипування. Канчук усе шмагав, шмагав і шмагав. Я глянув на годинника. Бйнарсон працював уже сорок хвилин, і вигляд він мав досить свіжий для того, щоб витримати так цілу ніч.

Солдат застогнав і обернувся до полковника. Бйнарсон не змінив ритму ударів. Канчук уже розпанахав чоловікові плече. Я кинув погляд на його спину — то був шмат сирого м'яса. Потім Бйнарсон щось різко сказав. Солдат знову став струнко: лівим боком до офіцера. Канчук продовжував свою роботу — вгору-вниз, вгору-вниз, вгору-вниз.

Нарешті солдат упав навкарачки перед полковником і, схлипуючи, почав щось уривчасто розповідати. Бйнарсон дивився на нього згори вниз і уважно слухав. Лівою рукою він тримав кінець канчука, а з правої не випускав рукоять. Коли солдат замовк, Бйнарсон поставив кілька запитань. Дізнавши відповідь, кивнув головою, і солдат підвівся. Бйнарсон приязно поклав йому руку на плече, повернув його, подивився на покраяну червону спину і щось співчутливо промовив. Потім покликав чергового і щось йому наказав. Солдат, зі стогоном нахилившись, позбирав свою розкидану одежу й услід за черговим вийшов з кімнати.

Бйнарсон кинув канчука на комод і взяв із ліжка свою шинель. З її внутрішньої кишені на підлогу випав оправлений у шкіру записник. Піднімаючи записника, полковник випустив із нього потерту газетну вирізку, і вона впала біля моїх ніг. Я підібрав її й передав Бйнарсонові. То був знімок чоловіка — якщо вірити підпису французькою мо*ою, шаха Персії.

— Яка свиня!.. — знову мовив полковник, маючи на увазі, звісно, солдата, а ке шаха. Одягаючись і застібаючи шинель, він провадив: — У нього є син, який до минулого тижня також служив у мене. Син п'є забагато вина. Я вичитав йому. Але він повівся просто нахабно. Що ж це за військо без дисципліни? Свині! Я збиваю того мерзотника з ніг, а він дістає ножа. Ох! Що воно за військо, в якому солдати кидаються на офіцера з ножем? Після того, як я — самотужки, завважте,— впорався з тим поганцем, його судив військовий трибунал і покарав

двадцятьма роками ув'язнення. А оцій старій свині, його батькові, таке не сподобалося. Отож сьогодні ввечері він надумав застрелити мене. Ох! Що ж це за військо?!

Лайонел Грантхем відійшов од вікна. Його юне обличчя було змучене. В очах стояв сором за змучений вираз на обличчі.

Полковник Бйнарсон незграбно вклонився мені й сухо подякував за те, що я не дав солдатові прицілитись — чого я, власне, не робив — і тим врятував йому життя. Потім розмова зайшла про моє перебування в Муравії. Я коротко розповів їм, що під час війни служив капітаном у військовій розвідці. Це була правда, але на тому вона вся й вичерпалася. Після війни — так ішлося далі в моїй казочці — я вирішив залишитися в Європі, оформив тут свою відставку й поплив за течією, виконуючи то там, то там випадкову роботу. Я напускав туману, намагаючись створити в них враження, що ця робота не завжди була — чи то здебільшого не була — для пестунчиків. Я навів їм конкретніші — проте й далі суто уявні — деталі своєї останньої роботи у французькому синдикаті. А в цей куточок світу я забрався, мовляв, через те, що хотів, аби мене рік чи два не бачили в Західній Європі.

— Мене немає за що запроторити до в'язниці,— провадив я. — Та моє життя можуть зробити незатишним. Тож я блукав по Центральній Європі, поки довідався, що можу знайти зв'язки у Белграді. Дістався туди, я виявив, що тривога моя була марна, і ось я тут. На завтра в мене призначена зустріч із міністром поліції. Гадаю, я зможу показати товар лицем і стати йому в пригоді.

— Той гладкий кнур Дюдакович! — із щирою зневагою промовив Ейнарсон. — Він вам до вподоби?

— Немає роботи — немає чого їсти.

— Ейнарсоне... — швидко почав Грантхем, потім завагався, але повів далі: — Чи не могли б ми... як ви гадаєте... — І не доказав.

Полковник похмуро глипнув на нього, тоді, побачивши, що я помітив його невдоволення, прокашлявсь і звернувся до мене грубуватим, одначе досить приязним тоном:

— 'Мабуть, не варто так швидко зв'язувати себе з тим гладким міністром. Можливо, ми знайдемо для ваших здібностей інше поле діяльності, яке припаде вам більше до вподоби... і дасть більшу вигоду.

Я облишив цю розмову, не сказавши ні "так", ні "ні".

До міста ми повертались полковниковою машиною. Ейнарсон із Грантхемом сидів на задньому сидінні, я — поруч із солдатом-водієм. Ми з Грантхемом вийшли перед готелем. Полковник побажав нам на добраніч і поїхав так, наче дуже поспішав.

— Ще рано,— мовив хлопець, входячи до готелю. — Ходімте до мене. Я зайшов до свого номера, позмивав бруд, що поналипав на мене, поки

я ховався під дошками, й переодягся. Потім рушив до Грантхема. Він займав на горішньому поверсі трикімнатний номер із вікнами на площу.

Хлопець дістав пляшку віскі, содову, лимони, сигари й сигарети. Ми пили, курили й розмовляли. П'ятнадцять чи двадцять хвилин розмова точилася навколо дрібничок —

обговорювали нічну пригоду, обмінювалися враженнями про Стефанію і таке інше. У кожного з нас було що сказати співрозмовникові. Кожен перевіряв другого перед тим, як щось сказати. Я вирішив узяти гру на себе.

— Полковник Ейнарсон сьогодні нас обдурив,— промовив я.

— Обдурив? — хлопець випростався й закліпав очима.

— Той солдат стріляв за гроші, а не з помсти.

— Ви маєте на увазі... — Він так і не стулив рота.

— Я маю на увазі, що маленький темний чоловік, з яким ви вечеряли, заплатив тому солдатові.

— Махмуд?! Нащо ж... Ви певні?

— Я сам бачив.

Він опустив погляд, ніби не хотів, щоб я побачив у його очах недовіру до моїх слів.

— Можливо, солдат сказав Ейнарсонові неправду,— нарешті промовив він, усе ще намагаючись переконати мене, що не вважає мене брехуном. — Я трохи розумію мову, коли говорять освічені муравійці, але не місцевий діалект, на якому розмовляв солдат. Тож я не знаю, що він там сказав, але ж ви розумієте, він міг збрехати.

— Ні в якому разі,— не погодився я. — Ставлю в заклад свої штани, що він сказав правду.

Грантхем і далі не підводив погляду від своїх випростаних ніг, намагаючись зберегти на обличчі спокійний, впевнений вираз. Але дещо з того, про що він міркував, прохопилося в словах.

— Звичайно, я перед вами у величезному боргу за те, що ви врятували нас

від...

— Ні в якому ви не в боргу. Подякуйте солдатові за те, що він погано цілився. Я стрибнув на нього вже після того, як він випустив усі кулі.

— Але ж... — Хлопець дивився на мене широко розплющеними очима, і якби цієї хвилини я дістав з рукава кулемет, то він анітрохи не здивувався б. Грантхем підозрював мене в найгіршому. Я вже картав себе за те, що передав куті меду. Тепер мені залишалося тільки розкрити карти.

— Слухайте, Грантхеме. Більшість із того, що я розповів про себе вам і Ейнарсонові — це чистісінька вигадка. Мене послав сюди ваш дядько, сенатор Уолборн. Ви ж мали буї и в Парижі. Велику частину ваших грошей переказали в Белград. Сенатор запідозрив рекет, він не знац, чи ви ведете якусь гру самі, чи підпали під чийсь поганий вплив. Я поїхав до Белграда, дізнався, що ви тут, і прибув сюди, щоб ускочити в цю халепу. Я довідався, що гроші у вас, і поговорив з вами. Саме для цього мене й наймали. Я своє діло зробив — якщо, звісно, більше нічим не можу стати вам у пригоді.

— Я не потребую допомоги,— промовив хлопець дуже спокійно. — І все ж дякую вам. — Він підвівся й позіхнув. — Можливо, я ще побачуся з вами перед тим, як ви поїдете.

— Атож. — Мені нічого не варто було надати своєму голосу такої самої байдужості, з якою розмовляв він: мене не гнітив тягар прихованої люті. — На добраніч.

Я повернувся до себе в номер, ліг у ліжко й заснув.

Прокинувся я пізно й вирішив поснідати в номері. Я вже з'їв половину сніданку, коли у двері постукали кісточками пальців. Кремезний чоловік у пом'ятій сірій формі і з широким тесаком на поясі ступив до кімнати, віддав честь, простяг мені білий прямокутний конверт, голодними очима глянув на американські сигарети на столику й усміхнувся, коли я запропонував йому одну, тоді знову віддав честь і вийшов.

На конверті стояло моє ім'я, написане дрібними, дуже чіткими й округлими, але не дитячими літерами. Всередині була записка, що вийшла з-під того самого пера:

"Міністр поліції шкодує, що справи не дозволяють йому зустрітись із вами сьогодні пополудні".

Після підпису "Ромен Франкл" стояв постскриптум:

"Якщо вам буде зручно завітати до мене після дев'ятої вечора, то я, можливо, заощаджу трохи вашого часу. — Р. Ф." Нижче було наведено адресу.

Я поклав записку до кишені й гукнув: "Прошу!" — на ще один стукіт У двері.

Увійшов Лайонел Грантхем. Його обличчя було бліде й занепокоєне.

— Доброго ранку,— привітався я якомога невимушеніше, вдаючи, ніби вже й забув про події минулого вечора. — Ви вже поснідали? Сідайте і...

— О, так, дякую. Я поїв. — Його вродливе обличчя трохи почервоніло. — Щодо вчорашнього вечора... Я був...

— Забудьте про це! Ніхто не любить, коли втручаються в його справи.

— Це дуже мило з вашого боку,— промовив він, мнучи в руках капелюха. Потім, прокашлявшись, повів далі: — Ви сказали... *по допоможете мені, якщо я схочу.

— Так. Допоможу. Сідайте.

Він сів, закашлявся, провів язиком по губах.

— Ви нікому не розповідали про вчорашній випадок із солдатом?

— Ні.

— Ви могли б і далі мовчати?

— Навіщо?

Він подивився на рештки мого сніданку й нічого не відповів. Я припалив сигарету й, чекаючи, почав пити каву. Грантхем засовався на стільці й, не підводячи голови, спитав:

— Ви знаєте, що вночі вбито Махмуда?

— Того чоловіка, що був з вами й Ейнарсоном у ресторані?

— Так. Його застрелили перед власним будинком одразу після півночі.

— Ейнарсон? Хлопець аж підскочив.

— Ні! — закричав він. — Чому ви так сказали?

— Ейнарсон знав, що Махмуд заплатив солдатові за вбивство, тож він або прибрав Махмуда сам, або комусь наказав його прибрати. Ви не говорили йому про нашу вчорашню розмову?

— Ні! — спаленів Грантхем. — Коли родина посилає когось охороняти одного із своїх членів, це досить неприємно.

Тоді я висловив здогад:

— Він сказав вам, щоб ви запропонували мені роботу, про яку йшлося вчора ввечері, й водночас застерегли мене, щоб я не розповідав про того солдата. Так?

— Та-ак.

— Гаразд, тоді пропонуйте.

— Але ж він не знав, що ви...

— В такому разі, що ж ви збираєтесь чинити? — спитав я. — Якщо ви не зробите мені пропозицію, то вам доведеться сказати йому причину цього.

— О Господи, от халепа! — втомлено промовив Грантхем і, спершись ліктями на коліна, поклав голову на долоні. Він дивився на мене спустошеним поглядом хлопчика, який раптом виявив, що світ надто складний.

Лайонел Грантхем дозрів для розмови. Я усміхнувся до нього, допив каву і став чекати.

— Розумієте, я не хочу, щоб мене привели додому за вухо,— несподівано промовив він з якимсь дитячим викликом.

— Ви ж знаєте, я не збираюся вас силувати,— заспокоїв я хлопця. Ми знову трохи помовчали. Я курив, а він тримав долонями голову

й розмірковував. Згодом він ніяково засовався на стільці й випростався; все його обличчя прибрало бурякового кольору.

— Я хочу попросити у вас допомоги,— нарешті промовив Грантхем, намагаючись не давати взнаки, що весь він аж пашить. — Я розповім вам усю цю історію. Але якщо ви сміятиметесь, я... Ви ж не сміятиметесь, правда?

— Якщо це смішно, то, може,й сміятимусь. Але це не завадить мені надати вам допомогу.

— Гаразд, тоді смійтеся! Це безглуздо! Ви повинні реготати! — Хлопець глибоко вдихнув повітря. — Ви ніколи не думали... Ви ніколи не думали про те, щоб стати... — Він змовк, поглянув на мене із відчайдушною сором'язливістю, а тоді, зібравши всю свою волю, майже вигукнув: — ...Королем?!

— Можливо. Я думав багато про що. Мабуть, була в мене й така мрія.

— Я познайомився з Махмудом на прийомі в посольстві у Константинополі. — Він поринув у розповідь, ронячи слова з такою легкістю, наче радів, що позбувається їх. — Він був секретарем у президента Семіча. Ми заприятелювали, хоча я й не був від нього в захваті. Це він умовив мене приїхати з ним сюди і відрекомендував полковникові Ейнарсону. Потім вони... Без сумніву, цією країною погано правлять. Я б ніколи не дав згоди, якби це було не так.

Вони готували революцію. Але чоловік, який мав її очолити, щойно помер. Перешкодою був і брак грошей. Повірте... мене штовхнуло на це не марнославство. Я вірив,— і вірю й досі,— що це могло бути... що це буде... на добро країни. Вони зробили мені пропозицію: якщо я фінансуватиму революцію, то стану... то зможу стати королем.

Ні, ні, стривайте! Господь бачить, я зробив погано, але не думайте про мій вчинок гірше, ніж він є насправді. Мої гроші пройдуть довгий шлях у цій маленькій, злиденній країні. Потім, коли її очолить американець, буде легше — має бути легше — взяти кредит в Америки чи в Англії. Врахуйте й політичний аспект. Муравію оточують чотири країни, і кожна з них досить могутня, щоб, коли схоче, анексувати її. Досі Муравія зберігала незалежність тільки завдяки суперництву між сусідами, а також тому, що не має морських портів.

Але з американцем на чолі — а якщо пощастить домовитись про позики в Америки й Англії, то ми матимемо тут і їхні капіталовкладення — ситуація стане зовсім іншою. Муравія зміцніє, принаймні матиме хоч якесь право на допомогу з боку могутніших держав. Цього вистачить, щоб сусіди стали обачнішими.

Невдовзі після першої світової війни Албанія теж думала про таку можливість і запропонувала свою корону одному з

американських бонапартиків. Але він відмовився. На той час це був літній чоловік, який уже зробив собі кар'єру. Я вирішив скористатися своїм шансом. Серед Грантхемів... — У його голосі знову з'явилися ніякові нотки. — Серед Грантхемів уже були королі. Ми ведемо свій родовід від Джеймса Четвертого Шотландського. Отож я подумав: добре було б, якби наш рід знову увінчала корона.

Ми не хотіли жорстокої революції. Ейнарсон тримає під контролем армію. Нам залишалось тільки використати її, щоб примусити депутатів, які ще не приєдналися до нас, змінити форму правління й обрати мене королем. Мене було б легше обрати, ніж людину, в жилах якої немає королівської крові. У цьому моя перевага, попри... попри мою молодість. А люди... а люди справді хочуть короля, особливо селяни. Вони гадають, що не мають права називатися нацією, поки в них немає володаря. Президент для них ніщо — звичайна людина, як і всі вони. Тож, розумієте, я... це було... Ну ж бо, смійтеся! Ви почули досить, щоб збагнути, наскільки це безглуздо! — Голос його зірвався на високій ноті. — Смійтеся! Чому ж ви не смієтеся?

— З чого? — спитав я. — Бачить Бог, це безумство. Але не дурість. Ви помилились, але не втратили самовладання. Ви говорили так, наче цю справу поховано назавжди. Вона провалилась?

— Ні, не провалилась,— повільно промовив він і насупився. — Хоча я вже починаю думати, що це саме так. Махмудова смерть не повинна була вплинути на ситуацію, але тепер у мене таке відчуття, ніби все скінчилося.

— Багато грошей витрачено?

— Річ не в тому. Але... гаразд, припустімо, американські газети довідаються про цю історію, а вони таки довідаються. Ви ж знаєте, як смішно вони можуть її подати. Потім про це почують мати, дядько, адвокатська контора. Не хочу прикидатися, ніби мені не соромно глянути їм у вічі. А ще... — Його обличчя розпашілося ще дужче. — А ще Валеска — міс Радняк... її батько мав стати на чолі революції. Він і був на чолі... поки його не вбили. Вона... я ніколи не буду по-справжньому гідний її. — Він промовив це з ідіотським благоговінням. — Проте я сподіваюся, що коли продовжуватиму справу її батька і коли зможу запропонувати їй іще щось, крім грошей... якби я щось зробив... завоював місце для себе... то, може, тоді вона... Ну, ви ж розумієте.

— Еге,— буркнув я.

— Що мені робити? — серйозно спитав Грантхем. — Втекти я не можу. Я повинен заради неї довести цю справу до кінця і не втратити поваги до себе. Але в мене таке передчуття, ніби всьому кінець. Ви запропонували мені допомогу. Допоможіть мені. Скажіть, що я маю робити?!

— Ви зробите те, що я вам скажу... якщо я пообіцяю допомогти вам вибратися з цієї історії і не заплямувати свого ім'я? — спитав я так, ніби щодня витягав мільйонерів і нащадків шотландських королів з балканських заколотів.

— Так!

— Який наступний захід у революційній програмі?

— Сьогодні вночі відбудуться збори. Я проведу вас.

— О котрій годині?

— Опівночі.

— Зустрінемось о пів на дванадцяту. Що я мав знати?

— Мені сказали розповісти вам про змову і запропонувати все, що ви забажаєте, аби тільки залучити вас. Окремої домовленості про те, багато чи мало я повинен вам розповісти, не було.

Того ж вечора о дев'ятій тридцять я вийшов з таксі перед будинком, адресу якого було вказано у записці від секретарки міністра поліції. Невеличкий двоповерховий будинок стояв на погано забрукованій вулиці на східній околиці міста. Двері відчинила середнього віку жінка в дуже чистому, накрохмаленому, але погано пошитому вбранні. Я й рота не встиг розтулити, як за спиною в жінки з'явилася Ромен Франкл у рожевій шовковій сукні, з оголеними плечима, й подала мені маленьку ручку.

— А я не сподівалася, що ви прийдете.

— Чому? — спитав я і, поки служниця зачиняла двері та брала в мен пальто й капелюха, вдавав, ніби здивований — жодний-бо чоловік не відмовиться від запрошення такої жінки!

Ми стояли в кімнаті, обклеєній темно-рожевими шпалерами, встеленій килимами й умебльованій зі східною розкішшю. Єдиною річчю, яка вносила дисонанс у інтер'єр, було величезне шкіряне крісло.

— Ходімо нагору,— запросила мене дівчина і сказала до служниці кілька слів, з яких я зрозумів тільки ім'я Марія. — Чи, може, ви,— знову перейшла вона на англійську,— віддаєте перевагу пиву перед вином?

Я відповів, що ні, і ми рушили сходами нагору. Дівчина йшла попереду — легко, зовсім не докладаючи зусиль, так наче її несли. Вона завела мене до кімнати у чорних, білих та сірих тонах, вишукано вмебльованої всього лиш кількома речами. Суто жіночу атмосферу тут порушувало тільки ще одне м'яке крісло.

Господиня сіла на сіру канапу й відсунула стос французьких та австрійських журналів, щоб звільнити поруч місце для мене. Крізь прочинені двері я бачив пофарбовані ніжки іспанського ліжка, край фіолетового покривала й фіолетові завіси на вікні.

— Його превосходительство дуже шкодує... — почала дівчина і змовкла. Я дивився — ні, я дивився спокійно, не вирячивши очі,— на велике шкіряне

крісло. Я знав: вона змовкла саме тому, що я дивився на нього, тож уже не міг відвести погляду.

— Васіліє,— промовила вона виразніше, ніж того вимагали обставини,— дуже шкодує, що довелося відмінити сьогоднішню зустріч. Убивство секретаря президента — ви чули про це? — змусило нас відкласти всі справи.

— А так, той Махмуд... — Я повільно перевів погляд зі шкіряного крісла на неї. — Убивцю знайшли?

її обрамлені чорним зіниці уважно вивчали мене; нарешті вона похитала головою, струснувши своїми майже чорними кучерями.

— Можливо, це Ейнарсон,— промовив я.

— Ви не сідили на місці.

Коли вона усміхалась, її очі, здавалося, мерехтіли.

Служниця Марія принесла вино та фрукти, поставила все на столик поруч із канапою і пішла. Дівчина налила вина й запропонувала мені сигарети в срібній коробці. Я відмовився й закурив свою. Вона припалила єгипетську сигарету — довгу, як сигара.

— Що це за революція, яку вони продали моєму хлопцеві? — запитав я.

— Вона була дуже гарна, поки не загинула.

— Як же так сталося, що вона загинула?

— Це... Ви хоч трохи знайомі з нашою історією?

— Ні.

— Гаразд. Муравія виникла внаслідок побоювань та заздрощів чотирьох держав. Дев'ять чи десять тисяч квадратних миль землі, що ними володіє ця країна, не мають великої цінності. Жодна з чотирьох держав тут, власне, ні на що не претендувала, але будь-які три не могли погодитись, щоб ці землі одержала четверта. Розв'язати вузол можна було тільки в один спосіб: створити окрему державу. Це й сталося в тисяча дев'ятсот двадцять третьому році.

Першим президентом на десять років було обрано доктора Семіча. Він не державний діяч, не політик і ніколи ним не стане. Але, оскільки Семіч — єдиний муравієць, про якого чули за межами його рідного міста, то тут гадали, що таке обрання

надасть новій країні якогось престижу. До того ж це була єдина гідна винагорода для єдиної великої людини в Муравi. Він мав бути всього-на-всього маріонеткою. Справжню владу вершив генерал Радняк, якого обрали віце-президентом. Цей пост тут навіть вищий за пост прем'єр-міністра. Генерал Радняк був здібною людиною. Армія молилася на нього, селяни вірили йому, а наша буржуазія знала, що він чесний, консервативний, інтелігентний і розуміється в економіці не гірше, ніж у військовій справі.

Доктор Семіч — старий добрий учений, відірваний від усього, що діється в світі. Це можна збагнути з такого прикладу: він, мабуть, найвидатніший з живих бактеріологів, але якщо ви заприятелюєте з ним, то він зізнається вам, що не вірить у цінність бактеріологічної науки. "Людина повинна жити з бактеріями, як із друзями,— скаже він. — Наш організм має пристосуватися до хвороб, і тоді буде байдуже — хворієте ви на сухоти чи ні. Ось де нас чекає перемога. Намагатися виграти війну з бактеріями — марна справа. Марна, але цікава. Тому ми й працюємо над цим. Наші клопоти в лабораторіях абсолютно даремні — проте вони бавлять нас".

Та коли цього приємного старого мрійника співвітчизники нагородили президентством, він віддячив їм у найгірший спосіб. Щоб показати, як він цінує таку честь, доктор замкнув лабораторію і всією душею віддався управлінню державою. Ніхто цього не сподівався і не хотів. Головою уряду мав стати Радняк. Якийсь час він таки й тримав ситуацію під контролем, і все було гаразд.

Але в Махмуда були власні плани. Доктор Семіч довіряв секретареві, а той почав звертати президентову увагу на всі випадки, коли Радняк перевищував свою владу. Намагаючись усунути Махмуда від управління, Радняк допустився жахливої помилки. Він пішов до Семіча й відверто заявив: ніхто не

сподівався на те, що президент віддасть увесь свій час державним справам; співвітчизники виявили йому честь, обравши його першим своїм президентом, але вони, мовляв, не хотіли обтяжувати старого чоловіка такими обов'язками.

Радняк зіграв Махмудові на руку — секретар став справжнім урядовцем. Тепер доктор Семіч був переконаний у тому, що Радняк намагається відібрати в нього владу. Відтоді руки в Радняка виявилися зв'язані. Доктор Семіч наполіг, щоб самому вирішувати всі державні справи, а по суті, керував ними Махмуд, бо президент знав про управління державою так само мало, як і того дня, коли став до влади. Скарги — байдуже, хто з ними звертався,— нічого не давали. Кожного, хто скаржився, доктор Семіч вважав поплічником заколотника Радняка. Що дужче критикували Махмуда в парламенті, то більше вірив йому доктор Семіч. Торік становище стало нестерпним, і тоді ж було покладено початок революції.

Певна річ, очолив її Радняк, і не менше дев'яноста відсотків впливових муравійців підтримали його. Але судити про ставлення до революції всього народу важко. Це здебільшого селяни й дрібні землевласники, які хочуть, щоб їм дали спокій. Та безсумнівно одне: вони радше хотіли б короля, ніж президента, тому, щоб догодити їм, треба було змінити державний устрій. Армія дуже любила Радняка і теж підтримувала революцію. Повстання визрівало повільно. Генерал Радняк був чоловік обережний, обачливий, та й країна ця не багата, грошей завжди не вистачало.

За два місяці до того дня, на який було призначено повстання, Радняка вбивають. І революція розвіялась, як сон, а її сили розпалися на півдесятка фракцій. Не знайшлося досить сильної людини, яка змогла б утримати їх разом. Деякі з цих груп і досі збираються й виношують плани, але в них немає ні впливу, ні справжньої мети. Таку революцію й продали

Лайонелові Грантхему. Через день чи два ми матимемо більше інформації, та вже тепер відомо, що Махмуд, який проводив місячну відпустку в Константинополі, привіз звідти Грантхема і, об'єднавшись з Ейнарсоном, вирішив обкрутити хлопця.

Звісно, Махмуд був дуже далекий від революції, адже вона спрямована проти нього. А Ейнарсон якраз підтримував свого начальника генерала Радняка. По його смерті Ейнарсонові вдалося здобути майже таку саму відданість солдатів, з якою вони підтримували небіжчика генерала. Вони не любили цього ісландця так, як Радняка, але Ейнарсон показний, пишномовний, а саме такі риси подобаються простим людям у вожді. Ейнарсон мав армію і міг зосередити в руках рештки революційного механізму, щоб справити на Грантхема враження. Заради грошей полковник міг піти на це. Отож вони з Махмудом і влаштували виставу для вашого хлопця. Для цього вони використали й генералову дочку Валеску Радняк. Гадаю, її так само обдурили. Я чула, що хлопець і вона хочуть стати королем і королевою. Скільки грошей вони вклали в цей фарс?

— Мабуть, мільйони три американських доларів. Ромен Франкл тихенько присвиснула й налила ще вина.

— А яку позицію займав міністр поліції, поки революція ще не загинула? — спитав я.

— Васіліє,— мовила вона, відпиваючи вино,— дивна людина, оригінал. Його не цікавить ніщо, крім власного затишку. А затишок для нього — це надмірна кількість їжі й напоїв, не менше шістнадцяти годин сну на добу і щоб протягом решти восьми годин робити якнайменше рухів. Більше його ніщо не хвилює. Щоб охороняти свій спокій, він перетворив управління поліції на зразкове. Роботу всі мають виконувати чітко й без затримки. У противному разі злочини не

будуть покарані, люди подаватимуть скарги, а ці скарги можуть потурбувати його превосходительство. Він навіть змушений буде скоротити свій пообідній сон, щоб узяти участь у якійсь нараді чи засіданні. Так не годиться. Тому він створив організацію, яка звела кількість злочинців до мінімуму й виловлює цей мінімум. Так він домігся иго, чого бажав.

— Убивцю Радняка схоплено?

— Вбито. Він чинив опір під час арешту через десять хвилин після замаху.

— Це один з Махмудових людей?

Дівчина допила свій келих, насурмилася на мене, і її нижні повіки затремтіли.

— А ви не такий уже й дурний,— повільно промовила вона. — Але тепер моя черга питати. Чому ви сказали, що це Ейнарсон убив Махмуда?

— Ейнарсон знав, що Махмуд намагався організувати вбивство його й Грантхема того ж вечора.

— Справді?

— Я бачив, як солдат узяв від Махмуда гроші, підстеріг Ейнарсона й Грантхема, випустив у них шість куль, але схибив.

Вона клацнула нігтем себе по зубах.

— Це на Махмуда не схоже,— заперечила вона. — Щоб на очах у людей платити за вбивство...

— Може, й не схоже,— погодився я. — Та, припустімо, його найманець вирішив, що йому заплатили мало, або отримав лише частину платні. Чи є кращий спосіб забрати всі гроші, ніж вигулькнути на вулиці й зажадати їх за п'ять хвилин до того, як має бути вчинено замах?

Вона кивнула головою й заговорила, немовби розмірковуючи вголос:

— Тоді вони одержали від Грантхема все, на що сподівались, і кожен намагався прибрати суперника, щоб заволодіти грішми.

— Ваша помилка в тому,— сказав я,— що ви вважаєте революцію трупом.

— Але Махмуд навіть за три мільйони не погодиться плести змову, яка усуне його від влади.

— От-от! Махмуд гадав, що вони грають комедію для хлопця. А коли дізнався, що це не гра, що в Ейнарсона серйозні наміри, то спробував його позбутися.

— Можливо. — Вона знизала плечима. — Але це тільки здогади.

— Хіба? Ейнарсон носить з собою портрет перського шаха. Знімок затертий, отже, ним користувалися часто. Перський шах був російським солдатом, який після війни повернувся до Персії і посувався по службі, поки взяв під контроль військо, став диктатором, а згодом і шахом. Поправте мене, якщо я помиляюсь. Ейнарсон — ісландський солдат, який потрапив сюди після війни і зробив кар'єру. Тепер військо у його руках. Якщо він носить при собі шахів портрет і дивиться на нього так

часто, що той аж потерся, то чи не означає це, що полковник прагне наслідувати приклад шаха? Чи ви іншої думки?

Ромен Франкл підвелася й заходила по кімнаті; вона то посувала на сантиметрів п'ять стілець, то поправляла якусь прикрасу чи картину, то розгладжувала складки на завісах. Рухалася вона так, наче її водили,— граційна тендітна дівчина в рожевому шовку.

Потім вона зупинилася перед дзеркалом — трохи збоку, так, щоб бачити мене в ньому, і, збиваючи свої кучері, якось неуважно промовила:

— Дуже добре. Отже, Ейнарсон хоче революції. А що робитиме ваш хлопець?

— Те, що я йому скажу.

— А що ви йому скажете?

— Те, що буде вигідно. Я хочу забрати його додому з усіма грішми. Вона відійшла від дзеркала, скуйовдила мені чуб, поцілувала в губи й сіла

мені на коліна, тримаючи моє обличчя в своїх маленьких теплих долонях.

— Віддайте мені революцію, любий мій! — її очі потемніли від збудження, голос став глибокий, вуста сміялися, тіло тремтіло. — Я ненавиджу Ейнарсона. Використайте цього чоловіка і зламайте його для мене. Але дайте мені революцію!

Я засміявся, поцілував дівчину і поклав її голову собі на плече.

— Побачимо,— пообіцяв я. — Сьогодні опівночі в мене зустріч із , змовниками. Може, я про щось дізнаюсь.

— Ти повернешся після зустрічі?

— Спробуй не впустити мене!

Об одинадцятій тридцять я прийшов до готелю, сховав до кишень пістолет та кастет, а тоді вже піднявся в номер Грантхема. Він був сам, але сказав, що чекає Ейнарсона. Здавалося, хлопець був радий мені.

— Скажіть, Махмуд коли-небудь приходив на зібрання? — спитав я.

— Ні. Його участь у революції приховували навіть від найбільш утаємничених. Він не міг приходити, на те були причини.

— Атож, були. І найголовніша — всі знали, що він не хоче ніяких заворушень, не хоче нічого, крім грошей.

Грантхем закусив нижню губу й зітхнув:

— О Господи, який бруд!

Приїхав полковник Ейнарсон — у вечірньому костюмі, але солдат до самих кісток, людина дії. Він потис мені руку сильніше, ніж треба було. Його маленькі темні очі зблискували.

— Ви готові, панове? — звернувся він до хлопця й до мене так, наче нас було багато. — Чудово! Почнемо, не відкладаючи. Сьогодні вночі не буде труднощів. Махмуд мертвий. Звичайно,

серед наших друзів знайдуться такі, що спитають: "Чому ми підіймаємо повстання саме зараз?" Ох... — Він смикнув за кінчик свого пишного вуса. — Я відповім. Наші побратими — люди добрі, але вкрай нерішучі. Під умілим керівництвом полохливість де й дінеться. Ось побачите! — Він знову смикнув себе за вуса. Видно було, що того вечора цей військовий добродій почував себе Наполеоном. Та я не хочу, щоб у вас склалося про нього враження, як про опереткового революціонера,— я пам'ятаю, що він зробив із солдатом.

Ми вийшли на вулицю, сіли в машину, проїхали сім кварталів і рушили до маленького готелю в провулку. Швейцар зігнувся в три погибелі, відчиняючи перед Ейнарсоном двері. Ми з Грантхемом піднялися вслід за полковником на другий поверх і опинились у тьмяно освітленому холі. Нас зустрів улесливий товстий чоловік років пгятдесяти, що весь час кланявся й квоктав. Ейнарсон відрекомендував його як власника готелю. Потім той товстун провів нас до кімнати з низькою стелею, де тридцять чи сорок чоловік повставали з крісел і дивились на нас крізь пасма тютюнового диму.

Представляючи мене товариству, Ейнарсон виголосив коротку, дуже офіційну промову, якої я не зрозумів. Я вклонився й сів поруч із Грантхемом. Ейнарсон сів по другий бік від хлопця. Решта також посідали, не дотримуючись якогось особливого порядку.

Полковник Ейнарсон розгладив вуса і почав говорити то з одним, то з іншим, час від часу підвищуючи голос, щоб перекрити загальний гомін. Лайонел Грантхем тихенько показував мені найвпливовіших змовників: десяток чи більше членів парламенту, один банкір, брат міністра фінансів (певно, він представляв там того урядовця), півдесятка офіцерів (цього вечора всі вони були в цивільному), троє професорів з університету, голова профспілки, видавець газети і її редактор,

секретар студентського клубу, політичний діяч з еміграції та кілька дрібних комерсантів.

Банкір, сивобородий чоловік років шістдесяти, підвівся й почав промову, пильно дивлячись на Ейнарсона. Говорив він невимушено, м'яко, але трохи з викликом. Полковник не дозволив йому зайти надто далеко.

— Ох! — вигукнув Ейнарсон і підхопився на ноги. Жодне з його слів анічогісінько цдя мене не означало, але рум'янець у банкіра зі щік зійшов, і його очі неспокійно забігали по нас.

— Вони хочуть покласти всьому край,— прошепотів мені на вухо Грантхем. — Тепер вони не погоджуються йти з нами до кінця. Я знав, що так буде.

В кімнаті зчинився галас. Багато людей щось вигукували водночас, але ніхто не міг перекричати Ейнарсона. Всі посхоплювалися з місць; в одних обличчя були геть червоні, в інших — зовсім сполотнілі. Брат міністра фінансів — стрункий, ошатно вбраний чоловік із довгастим інтелігентним обличчям — зірвав своє пенсне з такою люттю, що воно тріснуло навпіл, крикнув Ейнарсонові кілька слів, крутнувся на підборах і рушив до дверей. Розчахнувши їх, він завмер.

У коридорі було повно людей у зеленій формі. Солдати поприхилялися до стін, стояли гуртами, сиділи навпочіпки. Вогнепальної зброї в них не було — лише тесаки в піхвах при поясі. Брат міністра фінансів принишкло стояв у дверях, втупившись у солдатів.

Темночубий смаглявий крем'язень у грубому одязі й важких черевиках перевів погляд червоних очей із солдатів на Ейнарсона й спроквола ступив два кроки до полковника. Це

був сільський політик. Ейнарсон рушив назустріч чоловікові. Всі, хто був між ними, відійшли вбік.

Ейнарсон закричав, і селянин закричав. Ейнарсон сягнув найвищої ноти, але селянин не залишився в боргу.

Тоді полковник Ейнарсон сказав: "Тьху!" — і плюнув крем'язневі в обличчя. Той заточився й поліз здоровенною рукою під коричневе пальто. Я обійшов Ейнарсона і впер ствол свого револьвера крем'язневі в ребра.

Ейнарсон засміявся й гукнув до кімнати двох солдатів. Вони взяли селянина за руки й повели геть. Хтось причинив двері. Всі посідали. Ейнарсон заговорив знов. Ніхто його не уривав. Банкір із сивими скронями теж виступив із промовою. Міністрів брат підвівся й виголосив півдесятка ввічливих слів, короткозоро вдивляючись в Ейнарсона й тримаючи в руках половинки зламаного пенсне. Ейнарсон щось сказав, і тоді підвівся й заговорив Грантхем. Усі слухали його дуже шанобливо.

Потім слово знов узяв Ейнарсон. Усі схвильовано загомоніли. Говорили всі разом. Так тривало досить довго. Грантхем пояснив мені, що повстання розпочнеться у четвер рано-вранці,— а був уже ранок середи,— і оце вони востаннє обговорюють подробиці. Я засумнівався, чи почує хтось про подробиці в тому рейвасі. Так тривало до пів на четверту. Останні дві години я продрімав у кріслі в кутку.

Після того зібрання ми з Грантхемом повернулися до готелю. Він сказав мені, що завтра о четвертій ранку ми збираємося на площі. О шостій уже розвиднюється, і на той час адміністративні будівлі, президент та більшість урядовців і депутатів, які ще в опозиції, будуть у наших руках. Засідання

парламенту відбудеться під наглядом Ейнарсона і все мине без ускладнень, цілком буденно.

Я мав супроводжувати Грантхема як його охоронець, а це на мою думку, означало, що нас намагатимуться тримати якнайдалі від подій. Мене це влаштовувало.

Я провів Грантхема на п'ятий поверх, повернувся до свого номера, вмився холодною водою і знову вийшов з готелю Спіймати о цій порі таксі годі було й сподіватися, отож я вирушив до Ромен Франкл пішки. Дорогою зі мною сталася невеличка пригода.

Вітер віяв мені просто в обличчя, і я, щоб припалити сигарету, зупинився й став до нього спиною. І раптом помітив, як під будинок ковзнула тінь. Отже, за мною стежили, і стежили не дуже вправно. Я прикурив сигарету й рушив далі, поки дійшов до досить темного відтинку вулиці й хутко завернув у під'їзд.

З-за рогу вигулькнув захеканий чоловік. З першого разу я не вцілив — удар прийшовся йому в щоку. Зате другий удар влучив куди треба — по потилиці. Я залишив шпига спочивати в під'їзді, а сам рушив до будинку Ромен Франкл.

Мені відчинила служниця Марія в сірому вовняному купальному халаті. Вона провела мене до кімнати в чорних, білих та сірих тонах, де міністрова секретарка, все ще в рожевій сукні, сиділа, обклавшись подушками, на канапі. По попільничці, повній недокурків, було видно, як дівчина провела цю ніч.

— Ну? — мовила вона, коли я посунув її, щоб звільнити на канапі трохи місця для себе.

Ми повстаємо в четвер, о четвертій ранку.

— Я знала, що ви це зробите,— сказала вона, беручи мене за руку.

— Все вийшло само собою, хоча були такі хвилини, коли я міг покласти цій справі край — просто тюкнути полковника по потилиці й дозволити решті шматувати його. О, згадав: хтось найняв шпига, і він стежив за мною, коли я йшов сюди.

— Який він мав вигляд?

— Приземкуватий, огрядний, років сорока — на зріст і віком десь такий, як я.

— Але ж у нього нічого не вийшло?

— Я поклав його плиском і залишив відпочивати. Вона засміялась і потягла мене за вухо.

— То був Гопчек — найкращий наш детектив. Він розлютиться!

— Гаразд, то не чіпляйте їх більше до мене. А тому детективу перекажіть: мені шкода, що довелося вдарити його двічі. Але він сам винен — не треба було першого разу смикати головою.

Вона засміялася, потім насупилась, і врешті її обличчя прибрало виразу, в якому веселощів і стурбованості було порівну.

— Розкажіть мені про зібрання,— звеліла вона.

Я розповів що знав. А коли замовк, вона притягла мене за голову, поцілувала й прошепотіла:

— Ти віриш мені, правда ж, любий?

— Звісно. Так само, як і ти мені.

— Цього ще зовсім не досить,— промовила вона й відтрутила моє обличчя. Увійшла Марія з тацею, на якій були наїдки. Ми підтягли до канапи

столика й почали їсти.

— Я не дуже вас розумію,— озвалася Ромен, відкушуючи шматочок спаржі. — Якщо ви не довіряєте мені, тоді навіщо про все це розповіли? Наскільки мені відомо, ви не дуже брехали. Чому ви сказали правду, якщо не ймете мені віри?

— Все це моя вразлива вдача,— пояснив я. — Я так піддався вашій красі й чарам, що не можу відмовити вам ні в чому.

— Годі! — вигукнула вона, враз споважнівши. — Цю красу й чари в більшості країн світу я обертала на капітал. Ніколи більше не говоріть мені про таке. Це завдає болю, бо... бо... — Дівчина відсунула свою тарілку, потяглася по сигарету, затримала на півдорозі руку й кинула на мене важкий погляд. — Бо я кохаю тебе,— нарешті промовила вона.

Я взяв її руку, що завмерла в повітрі, поцілував її в долоню й спитав:

— Ти кохаєш мене дужче за всіх на світі? Вона вивільнила руку.

— Ти що — бухгалтер? — поцікавилась вона. — Може, ти вмієш усе порахувати, зважити й зміряти?

Я усміхнувсь і спробував повернутися до сніданку. Я був таки голодний. Але я з'їв усього кілька шматочків, і апетит у мене пропав. Я спробував вдати, ніби все ще хочу їсти, але з цього нічого не вийшло. Ніщо не лізло мені в горло. Облишивши марні спроби, я закурив сигарету.

Ромен розігнала рукою дим і знов запитала:

— То ви мені не довіряєте? Тоді чому ж ви віддали себе в мої руки?

— А чом би й ні? Ви можете придушити повстання. Але мене це не обходить. Це не моя партія, і її поразка ще не означає, що мені не пощастить забрати звідси хлопця з усіма його грошима.

— А як ви дивитесь на ув'язнення, можливу страту?

— Що ж, ризикну,— відповів я. А сам подумав, що коли після двадцяти років шахрайств та інтриг у великих містах я дозволив спіймати себе в цьому гірському селі, то я заслуговую на найгірше.

— Ви взагалі нічого до мене не почуваєте?

— Годі вам клеїти дурнятко. — Я махнув рукою в бік недоїденого сніданку. — У мене від восьмої вечора і ріски в роті не було.

Вона засміялася, затулила мені рота долонею й промовила:

— Розумію. Ви мене любите, але не досить, щоб дозволити мені втручатись у ваші плани. Мені це не до вподоби. Таке позбавляє чоловіка мужності.

— Ви хочете приєднатись до революції? — спитав я.

— Я не збираюся бігати по вулицях і розкидувати на всі боки бомби, якщо ви це маєте на увазі.

— А Дюдакович?

— Він спить до одинадцятої ранку. Якщо ви розпочнете о четвертій, то матимете цілих сім годин доти, доки він прокинеться. — Вона сказала це цілком серйозно. — Починати слід саме о такій порі. А то він може спинити вашу революцію.

— Невже? А в мене склалося враження, що він революції хоче.

— Васіліє не хоче нічого, крім спокою і затишку.

— Слухай, серденько,— сказав я. — Якщо твій Васіліє хоч на що-небудь здатний, то він не може не дізнатись про все заздалегідь. Революція — це Ейнарсон і армія. Усі ці банкіри й депутати, яких він тягне за собою, щоб надати партії респектабельності,— не більше, ніж опереткові конспіратори. Ти тільки поглянь на них! Збираються опівночі й мелють усілякі дурниці. А тепер, коли їх зрештою спонукали до чогось, вони не втримаються і розплещуть усі таємниці. Цілий день ходитимуть, тремтітимуть і шепотітимуться по темних кутках.

— Вони роблять це вже кілька місяців,— промовила дівчина. — І ніхто не звертає на них уваги. А я обіцяю вам, що

Василіє не дізнається нічого нового. Звісно, я нічого йому не скажу, а коли говорить хтось інший, він не слухає.

— Гаразд. — Я не був певен, що вона каже правду, та чого, зрештою, не буває! — Тепер ми підходимо до головного: армія підтримає Ейнарсона?

— Так, армія піде за ним.

— Тоді справжня робота розпочнеться в нас після того, як усе скінчиться? Вона струснула пальчиком попіл із сигарети на скатертину і нічого не

відповіла.

— Ейнарсона треба буде повалити,— провадив я далі.

— Нам доведеться його вбити,— замислено проказала вона. — Найкраще буде зробити це тобі самому.

Того вечора я зустрівся з Ейнарсоном та Грантхемом і провів з ними кілька годин. Хлопець був непосидючий, знервований, не вірив в успіх повстання, хоч і намагався вдавати, ніби сприймає речі такими, які вони є. А Ейнарсон просто не міг стримати слів. Він розповідав нам з усіма подробицями про план наступного дня. Мене, правда, більше цікавив він сам, ніж його слова. Він міг би відкласти повстання, промайнуло в мене, і я на перешкоді йому в цьому не став би. Поки він говорив, я спостерігав за ним і подумки відзначав його слабкі сторони.

Спочатку я зважив його фізичні дані — високий, кремезний чоловік у розквіті сил, можливо, не такий спритний, яким міг би бути, але міцний і витривалий. Кулак навряд чи завдасть

шкоди його коротконосому, квітучому обличчю з широким підборіддям. Він не був гладкий, але їв і пив забагато, щоб мати міцні м'язи, а такі квітучі чоловіки не витримують сильних ударів у живіт. Так само, як і в пах.

Розумовими здібностями полковник також не відзначався. Свою революцію він підготував нашвидкоруч. І мати успіх вона могла, мабуть, тільки тому, що не зустрічала протидії. У нього задосить сили волі, міркував я, але на це не варто дуже покладатися. Люди, в яких бракує розуму, щоб чогось досягти, мусять гартувати в собі силу волі. Я не знав, чи вистачить у нього мужності, але гадав, що на людях він здатний розгорнути грандіозну виставу. А більша частина задуманого якраз і мала відбуватися на людях. Однак у темному кутку, наодинці, вважав я, Ейнарсон виявить легкодухість. Він абсолютно вірить у себе. Мені він не вірить. Полковник узяв мене до себе через те, що зробити це виявилося легше, ніж зачинити переді мною двері.

Він розводився далі про свої плани. Хоча там, по суті, не було про що говорити. Він збирався вдосвіта ввести в місто солдатів і скинути уряд. Оце, власне, й був план. Усе інше правило лише за гарнір до страви, і саме про цей гарнір ми й могли дискутувати. Це було нудно.

Об одинадцятій Ейнарсон припинив своє базікання й пішов.

— До четвертої ранку, панове, коли розпочнеться нова історія Муравії! — Він поклав мені на плече руку й наказав: — Бережіть його величність!

— Атож,— відгукнувсь я й негайно відіслав його величність до ліжка. Грантхем не хотів спати, але був надто молодий, щоб

зізнатися в цьому, тож пішов спати нібито охоче. Я взяв таксі й поїхав до Ромен.

Вона нагадувала дитину напередодні свята. Дівчина поцілувала спочатку мене, потім служницю Марію. Ромен сідала то мені на коліна, то поруч зі мною, то на підлогу, на всі стільці по черзі, щохвилини міняючи місце. Вона сміялася й без упину говорила — про революцію, про мене, про себе, про все на світі. І мало не похлинулася, коли, не припиняючи розмови, спробувала випити вина. Дівчина припалювала свої довгі сигарети й забувала їх курити або ж погасити, поки вони припікали їй у губи. Вона співала уривки з пісень на півдесятку мов.

Я пішов від неї о третій. Вона провела мене до дверей, нахилила мою голову й поцілувала в очі й вуста.

— Якщо нічого не вийде,— промовила вона,— приходь у в'язницю. ВДи її потримаємо, поки...

— Якщо вже так не пощастить, то мене туди приведуть,— пообіцяв я. Але їй було не до жартів.

— Я їду туди негайно. Боюся, Ейнарсон заніс мій будинок у чорний список.

— Непогана ідея. Якщо тобі там не сподобається, дай мені знати.

До готелю я повертався вже темними вулицями — світло вимикали опівночі,— не зустрівши жодної людини; не видно було навіть поліцейських. Коли я підходив до під'їзду, пустився рясний дощ.

У номері я переодягся в міцнішу одежу й узув важкі черевики, потім дістав із валізи ще один пістолет і сховав його в кобуру під пахвою. Тоді напхав кишені набоями так, що ноги здалися кривими, підхопив капелюха й плаща й вирушив нагору, до покоїв Грантхема.

— За десять хвилин четверта,— сказав я йому. — Можна вже виходити на площу. Візьміть про всяк випадок зброю.

Хлопець не спав. Його миловиде обличчя було спокійне й рожеве, таке саме, як тоді, коли я побачив його вперше, може, тільки очі блищали дужче. Він надяг пальто, і ми вийшли надвір.

Дорогою на площу в обличчя нам шмагав дощ. Довкола снували інші постаті, проте ніхто до нас не підходив. Ми зупинилися перед чиєюсь кінною статуєю.

До нас підійшов блідий, надзвичайно худий молодик і швидко заговорив, допомагаючи собі обоКіа руками, час від часу шморгаючи носом, немов страждав на нежить. Я не втнув жодного слова з того, що він* сказав.

Шум дощу уже тонув у гомоні голосів. Гладке обличчя банкіра із сивими скронями, який був на зібранні, несподівано виринуло з пітьми й так само несподівано зникло, наче він не хотів, щоб його впізнали. Довкола нас збиралися люди, яких я ніколи доти не бачив; вони улесливо віталися з Грантхемом. Підбіг маленький чоловічок у завеликому кашкеті, пробелькотів щось хрипким, уривчастим голосом. Худий, сутулий чоловік в окулярах, забризканих дощем, переклав його слова англійською: "Він каже, що артилерія зрадила нас, і тепер в урядових будинках ставлять гармати, щоб на світанку

змести нас із площі". В його голосі бриніла безнадія, і він додав: "У такому разі ми, звісно, нічого не зможемо зробити".

— Ми зможемо вмерти,— лагідно промовив Лайонел Грантхем.

У цьому базіканні неїзуло й краплі сенсу. Ніхто не прийшов сюди вмирати. Всі вони були тут, бо ніхто не сподівався, що хтось загине, крім, хіба, кількох Ейнарсонових солдатів. Це якщо сприймати хлопцеві слова розумом. Але, Господь свідок, навіть я, сорокарічний детектив, який уже давно не вірив у добрих фей, раптом відчув під вологим одягом тепло. І якби хтось сказав мені: "Цей хлопець — справжній король",— сперечатися я б не став.

Зненацька бурмотіння навкруги змовкло, і було чути лише шурхіт дощу та важке гупання чобіт по бруківці — надходили люди Ейнарсона. Усі заговорили разом — щасливі, з надією, підбадьорені наближенням тих, хто мав виконати чорну роботу.

Крізь натовп проштовхався офіцер у лискучому плащі — маленький, ошатний молодий чоловік із здоровенною шаблюкою. Він вишукано віддав Грантхемові честь і заговорив англійською, якою видимо пишався: "Вітання від полковника Ейнарсона, містере! Усе йде за планом".

Я замислився над значенням останнього слова.

Грантхем усміхнувся й промовив:

— Перекажіть мою подяку полковникові Ейнарсону.

Знову з'явився банкір; тепер він набрався хоробрості й приєднався до нас. Понадходили й інші учасники нічного зібрання. Ми утворили внутрішню групу довкола статуї; нас оточувала численна юрба. Селянина, якому харкнув в обличчя Ейнарсон, я ніде не бачив.

Під дощем усі вже змокли. Ми переступали з ноги на ногу, ловили дрижаки й теревенили. День займався поволі, вихоплюючи з досвітку все більше мокрих людей, в очах яких блищаіа цікавість. Скраю натовп вибухнув вітальними вигуками. Решта підхопила їх. Люди забували про те, що змокли й змерзли, вони сміялися, танцювали й цілувались. До нас підійшов бородань у шкіряному пальті, вклонився Грантхемові й пояснив, що саме тепер власний Ейнарсонів полк займає Адміністративний будинок.

Настав день. Натовп розступився, щоб звільнити шлях для автомобіля в супроводі кавалерійського ескорту. Машина зупинилася перед нами. З неї вийшов полковник Ейнарсон з оголеною шаблею в руці, віддав честь і притримав дверцята, запрошуючи до салону Грантхема й мене. Він сів після нас. Від нього віяло духом перемоги, як ото від дівчат парфумами. Кавалеристи знову щільно оточили машину, і ми рушили крізь натовп до Адміністративного будинку; люди кричали й бігли за нами із щасливими розпашілими обличчями. Усе це справляло неабияке враження.

— Місто в наших руках,— повідомив Ейнарсон, відкинувшись на сидінні; вістря його шаблі впиралося в підлогу автомобіля, а руки полковник тримав на ефесі. — Президента, депутатів, майже всіх, хто має політичну вагу, заарештовано. Не зроблено жодного пострілу, не розбито жодної шибки!

Він пишався своєю революцією, і я не винуватив його за це. Зрештою, я не був певен, чи він такий уже недолугий. У нього

вистачило розуму тримати своїх цивільних прихильників на площі, поки солдати робили свою справу.

Ми під'їхали до Адміністративного будинку й піднялися сходами між рядами почесної варти піхотинців, на чиїх багнетах блищали краплі дощу. Ще більше солдатів у зеленій формі брали на варту уздовж коридорів. Ми увійшли до вишукано вмебльованої їдальні, де підвелися п'ятнадцять чи двадцять офіцерів і привітали нас. Було виголошено безліч промов. Усі тріумфували. Розмови не вщухали й за сніданком. Я не зрозумів з них нічого.

Поснідавши, ми рушили до зали парламенту — просторого овального приміщення, в якому вигнуті ряди лав та столів було звернено до підвищення; на ньому стояло кілька столів і десятків зо два стільців. Усі, хто був на сніданку, посідали на ті стільці. Я помітив, що Грантхем і я — єдині цивільні на підвищенні. Серед нас не було жодного змовника, крім офіцерів із Ейнарсонової армії. Мені це не сподобалося.

Грантхем сидів у першому ряду, між мною та Ейнарсоном. Ми дивилися на депутатів згори вниз. Мабуть, із сотню їх зібралося в залі, різко поділившись на дві групи. Праворуч сиділи революціонери, ліворуч — в'язні. Помітно було, що багато з них одягалися поспіхом.

Попід стінами, плечем до плеча, уздовж усієї зали, крім підвищення та дверей, стояли Ейнарсонові солдати.

У супроводі двох солдатів увійшов старий чоловік — лисий, сутулий, з лагідними очима й чисто виголеним, зморшкуватим обличчям ученого.

— Доктор Семіч,— прошепотів Грантхем.

Особисті охоронці підвели свого президента до одного з трьох столів на підвищенні. Він навіть не подивився на тих, що вже позаймали тут місця, й не захотів сідати.

Підвівся й заговорив рудий депутат — один із революційної партії. Коли він скінчив промову, його товариші схвально загукали. Президент промовив дише троє слів — сухим, дуже спокійним голосом,— зійшов з підвищення й рушив у супроводі солдатів із зали.

— Відмовився подати у відставку,— сказав мені Грантхем..

Рудий депутат піднявся на підвищення й сів до середнього столу. Законодавчий механізм запрацював. Люди говорили коротко і, мабуть, по суті — справжні революціонери. Ніхто із заарештованих депутатів не підвівся. Провели голосування. Не голосувало лише кілька заарештованих. Більшість піднесли руки разбм із революціонерами.

— Вони відмінили конституцію,— прошепотів Грантхем.

Депутати знову схвально загукали — ті, що прийшли сюди добровільно. Ейнарсон нахилився й пробурмотів до нас із Грантхемом:

— Далі сьогодні небезпечно заходити. Все залишається в наших руках.

— Чи не пора вислухати пропозицію?

— Пора.

— Вибачте, ми вас ненадовго покинемо,— звернувся я до Грантхема й відійшов у куток підвищення.

Ейнарсон, підозріливо насупившись, рушив услід за мною.

— Чому не віддати корону Грантхемові зараз же? — спитав я в полковника, коли ми стали в кутку, спиною до офіцерів; моє праве плече торкалось його лівого. — Підштовхніть їх. Ви можете це зробити. Звісно, вони завиють. А завтра під їхнім тиском ви змусите його зректися престолу. Це буде вам на руку. Маючи підтримку народу, ви вдвічі зміцните свої позиції. Тоді ви зможете виставити справу так, ніби революція — діло його рук, а ви — патріот, який не дав цьому зайді загарбати трон. Тим часом ви станете диктатором. Хіба не цього ви хотіли? Розумієте, до чого я веду? Нехай головний удар прийдеться на нього. Ви скористаєтесь протидією.

Ця думка припала полковникові до смаку, не сподобалось тільки те, що вона йде від мене. Його маленькі очі вп'ялися в мої.

— Чому ви таке запропрнували? — спитав він.

— Що вас непокоїть? Обіцяю, він зречеться престолу*протягом двадцяти чотирьох годин.

Полковник усміхнувся у вуса й підвів голову. Я знав одного майора, який підводив так голову щоразу, коли збирався віддати неприємний наказ. Я швидко заговорив:

— Погляньте на мій плащ — бачите, він згорнений на лівій руці? Ейнарсон нічого не відповів, але його очі звузилися.

— Ви не бачите моєї лівої руки,— провадив я далі.

Його очі перетворилися на дві шпаринки, але він знову промовчав.

— У ній автоматичний пістолет,— завершив я.

— То й що? — зневажливо спитав він.

— А нічого. Тільки... спробуйте втнути якусь капость, і я вас продірявлю.

— Ет! — Він не сприймав мене серйозно. — І що потім?

— Не знаю. Але зважте все як слід, Ейнарсоне. Я навмисно поставив себе в таке становище і змушений буду йти до кінця, якщо ви не поступитесь. Я встигну вбити вас, перш ніж ви щось зробите. І я вчиню це, якщо ви зараз же не віддасте корону Грантхемові. Зрозуміло? Я буду змушений. Мабуть,— чи, найпевніше, так воно й буде,— ваші хлопці потім поквитаються зі мною, але ви будете вже мертвий. Якщо я зараз відступлюся, то ви, певно, застрелите мене. Тому мені немає куди відступати. А якщо жоден із нас не схоче піти назустріч другому, тоді кінець обом. Я зайшов надто далеко, щоб тепер завагатись. Ви повинні зробити поступку. Подумайте над цим.

Він подумав. Трохи краски зійшло з його обличчя, і на щоці засіпався живчик. Я допоміг йому — трохи відгорнув плаща й показав дуло пістолета, що його справді тримав у руці. Я мав непоганий стимул — Ейнарсон не схоче ризикувати життям у годину свого тріумфу.

Полковник перетнув підвищення, ступив до столу, за яким сидів рудоголовий, грубо зігнав його з місця й, перехилившись через стіл, заревів до зали. Я стояв трохи збоку й позаду від нього, тож ніхто не міг стати між нами.

За цілу довгу хвилину після того, як змовкло полковникове ревіння, ніхто з депутатів не сказав жодного слова. Потім один

із контрреволюціонерів підхопився на ноги й люто вилаявся. Ейнарсон тицьнув на нього пальцем. Два солдати одірвалися від стіни, завернули депутатові руки за спину й потягли його геть. Ще один депутат підвівся, почав був говорити, але і його вивели. Після того, як із зали випровадили й п'ятого промовця, всі заспокоїлися. Ейнарсон поставив запитання й дістав одностайну відповідь.

Він обернувся до мене; його погляд метався від мого обличчя до плаща.

— Справу зроблено,— промовив нарешті полковник.

— Коронацію розпочнемо негайно,— наказав я.

Більшу частину церемонії я проґавив, бо не спускав очей із полковника. Та ось Лайонела Грантхема нарешті офіційно проголосили Лайонелом Першим, королем Муравії. Ми з Ейнарсоном привітали, чи як воно там називається, його величність, і я відвів офіцера вбік.

— Нам треба прогулятися,— мовив я. — Не робіть дурниць. Виведіть мене через бічні двері.

Тепер він корився уже й без нагадування про пістолет. Ейнарсон поквитається зі мною та Грантхемом тихо, він прибере нас без зайвого розголосу, якщо не хоче, щоб із нього насміхалися — мовляв, це чоловік, у якого відібрали трон на очах у його армії.

Ми обігнули Адміністративний будинок і вийшли до готелю "Республіка", не зустрівши нікого із знайомих. Усе населення міста зібралося на площі. У готелі теж нікого не було. Я

примусив полковника піднятися ліфтом на мій поверх й підвів його до свого номера.

Я натис на дверну ручку — двері були незамкнені — і наказав йому увійти першим. Він штовхнув двері й зупинився на порозі.

Посеред мого ліжка сиділа Ромен Франкл і пришивала ґудзика до одного з моїх костюмів.

Я підштовхнув Ейнарсона до кімнати й замкнув двері. Ромен глянула на нього, потім на пістолета в моїй руці — тепер не було потреби його ховати — і з удаваним обуренням промовила:

— Ох, ти й досі його не вбив!

Ейнарсон напружився. Тепер ми були не самі — його приниження бачила стороння людина. Він міг на щось зважитись. Треба було поводитись із ним жорстоко — а може, й навпаки. Я копнув його по нозі й гарикнув:

— Пройди в куток і сядь там!

Він обернувся до мене. Я тицьнув йому в обличчя дулом пістолета, мало не розбивши губу. Він сахнувся, і я вдарив його вільною рукою в живіт. Полковник почав хапати ротом повітря. Я штовхнув його до стільця в кутку.

Ромен засміялась і посварилася на мене пальчиком.

— А ти справжній горлоріз!

— Що ж мені ще робити? — заперечив я, кажучи це переважно для свого бранця. — Якби його хтось побачив, то подумав би, що має справу з героєм. Я притис його й примусив віддати корону хлопцеві. Та цей птах і досі має армію, а отже, й керує урядом. Я не можу його відпустити, бо тоді і я, і Лайонел Перший позбудемося голів. Мені ще неприємніше бити його, ніж йому терпіти мої удари, але тут уже нічого не вдієш. Треба, щоб він шанувався.

— Ти чиниш із ним неправильно,— промовила вона. — Ти не маєш права так поводитись. Єдина послуга, яку ти можеш зробити цьому чоловікові,— це перерізати йому горлянку, по-джентльменськи.

— Ах ти ж... — Легені в Ейнарсона запрацювали знов.

— Замовкни! — гримнув я на нього. — А то начувайся! Він вирячився на мене, а я спитав у дівчини:

— Що нам із ним робити? Я б і радий був перерізати йому горло, та річ у тім, що армія може за нього помститись, а я не люблю, коли армія помщається.

— Віддамо його Васіліє,— сказала дівчина, спускаючи ноги з ліжка й підводячись. — Той знає, що робити.

— Де він?

— Нагорі, в номері Грантхема. Досипає. — Тоді так, ніби між іншим, ніби й не думала про це, вона спитала: — То ви коронували хлопця?

— Так, я його коронував. А ти хотіла посадити на трон Васіліє? Гаразд! Ми згодні зректися — за п'ять мільйонів

американських доларів. Грантхем уклав у цю справу три мільйони і заслуговує на прибуток. Його обрали депутати. Серед них у нього немає справжньої підтримки, але він може здобути її в сусідів. Зважте на це. Знайдуться кілька країн,— і не за тисячі миль звідси,— які радо надішлють війська, щоб підтримати законного короля в обмін на якусь поступку. Та Лайонела Грантхема не можна назвати нерозважливим. Він гадає, що вам краще мати королем когось із місцевих. Він тільки просить скромної компенсації від уряду. П'ять мільйонів — це не багато, і він ладен зректися хоч завтра. Перекажи це своєму Васіліє.

Вона обійшла мене так, щоб не заступати мені полковника, стала навшпиньки, поцілувала моє вухо й промовила:

— Ти й твій король — розбійники. Я повернуся за кілька хвилин. — І вийшла.

— Десять мільйонів,— озвався Ейнарсон.

— Тепер я не можу вам вірити. Ви заплатите, коли нас поведуть на розстріл.

— Д ви вірите цьому кнуру Дюдаковичу?

— Він не має причин ненавидіти нас.

— Він їх матиме, якщо хтось скаже йому про вас із Ромен. Я засміявся.

— А крім того, хіба він може бути королем? О! Чого варта його обіцянка заплатити, якщо він не матиме становища, яке дозволяє платити? Припустімо навіть, що я загину. Що він

робитиме з моєю армією? О! Ви бачили того кнура? Ну який із нього король?!

— Не знаю,— мовив я щиро. — Мені сказали, що він був добрим міністром поліції, бо коли справи йшли погано, то це порушувало його спокій. Може, з тієї самої причини він буде й добрим королем. Якось я його бачив. Це людина-гора, але нічого смішного в тому немає. Він важить тонну, а рухається майже нечутно. Я побоявся б утнути з ним таку штуку, яку втнув із вами.

Образа змусила солдата схопитись на ноги. Він був дуже високий і ставний. Його очі палали, а губи стислись у вузеньку смужку. Він таки збирався завдати мені клопоту, перше ніж я позбудуся його.

Двері розчахнулись, і до кімнати ввійшов Васіліє Дюдакович, а вслід за ним — дівчина. Я усміхнувся до гладкого міністра. Він поважно кивнув головою. Його маленькі темні очиці перебігали з мене на Ейнарсона.

Дівчина сказала:

— Уряд видасть Лайонелові Грантхему чотири мільйони доларів, американських. Він зможе отримати їх у віденському чи в афінському банку в обмін на зречення. — Потім облишила свій офіційний тон і додала: — Я витисла з нього все, до останнього цента.

— Ви зі своїм Васіліє — пара запеклих здирників,— пожалівся я. — Але ми згодні. Нехай виділять нам окремий поїзд до Салоніків. Цей поїзд має перетнути кордон ще до зречення.

— Ми це владнаємо,— пообіцяла дівчина.

— Гаразд. Тепер, щоб здійснити все це, твій Василіє мусить відібрати в Ейнарсона армію. Він може це зробити?

— О! — Полковник Ейнарсон відкинув назад голову й розправив широкі груди. — Саме це йому й доведеться зробити!

Гладкий міністр щось сонно пробурмотів собі в бороду. Ромен підійшла до мене й поклала свою руку на мою.

— Василіє хоче поговорити з Ейнарсоном сам на сам. Покладіться на нього.

Я погодився й запропонував Дюдаковичу свій пістолет. Але міністр не звернув уваги ні на мене, ні на зброю. Він із холодним спокоєм дивився на офіцера. Я вийшов услід за дівчиною з кімнати й причинив за собою двері. Біля сходів я обійняв її за плечі.

— Я можу вірити твоєму Василіє?

— Ох, любий, він дасть раду десятку таких Ейнарсонів.

— Я маю на увазі інше. Він не обдурить мене?

— Чому це стривожило тебе саме тепер?

— Він зовсім не скидається на людину, яку переповнюють дружні почуття. Дівчина засміялась і повернула обличчя, щоб вкусити мене за руку.

— У нього є ідеали,— пояснила вона. — Він зневажає тебе і твого короля, бо ви — двійко авантюристів, які хочуть нажитися на нещасті його країни. Тому він і фиркає. Але слова свого дотримає!

Може, й дотримає, але ж він не дав мені слова — це зробила за нього дівчина.

т— Я маю зустрітися з його величністю,— сказав я. — Це не забере багато часу. Потім я запрошу до нього тебе. Навіщо ти влаштувала ту сцену з пришиванням ґудзика? У мене всі вони на місці.

— Ні,— заперечила вона, шукаючи в моїй кишені сигарети. — Я відірвала один, коли мене повідомили, що ти ведеш сюди Ейнарсона. Щоб створити домашню обстановку.

Я знайшов свого короля в червоній із позолотою приймальні у резиденції; його оточував гурт муравських соціальних і політичних шанолюбців. Від уніформ усе ще рябіло в очах, але до короля вже пробилася й купка цивільних разом із дружинами та дочками. Якийсь час він був надто заклопотаний, щоб приділити мені кілька хвилин уваги, тож я стояв неподалік і роздивлявся присутніх. Зокрема, високу дівчину в чорній сукні, що стояла біля вікна збоку від решти.

Я помітив її насамперед через те, що вона мала вродливе обличчя й чудову статуру; потім став вивчати вираз її карих очей, якими вона стежила за новим королем. З усього було видно, що дівчина пишається Грантхемом. Вона стояла самотньо й дивилася на нього так, що якби він поєднував у собі Аполлона, Сократа й Александра Македонського, то й тоді не заслужив би й половини такого погляду. Я подумав, що, мабуть, це і є Валеска Радняк.

Я поглянув на хлопця. Його обличчя палало від гордощів; він раз у раз обертався до дівчини біля вікна, не дуже дослухаючись до того, що торохтить купка підлабузників довкола. Я знав, що Грантхем далеко не Аполлон, не Сократ і не Александр Македонський, одначе він зумів прибрати поважного вигляду. Хлопець здобув те, чого домагався. Мені було навіть трохи шкода, що він тішитиметься не довго, та мій жаль не завадив мені похопитись: змарновано вже чимало часу.

Я проштовхався до нього крізь натовп. Лайонел глянув на мене очима напівсонного волоцюжки, якого розбудив від солодкого сну на лаві в парку удар кийка по підошві. Він вибачився перед товариством і провів мене коридором до багато вмебльованої кімнати, де шибки були з матового скла.

— Тут був кабінет доктора Семіча,— сказав він. — Завтра я...

— Завтра ви будете вже в Греції,— грубо урвав я його.

Він похмуро опустив погляд і вперто втупився в свої черевики.

— Ви повинні знати, що довго не протримаєтесь,— повів я далі. — Чи, може, ви гадаєте, що все посувається гладенько? Коли ви так думаєте, то ви глухий, сліпий і нетямущий. Я допоміг вам сісти на трон, наставивши дуло пістолета Ейнарсону під бік. І вас досі не скинули через те, що я викрав його. Потім я домовився з Дюдаковичем — він єдина сильна людина, яку я тут зустрів. Тепер упоратися з Ейнарсоном — уже його клопіт. Я не можу йому наказувати. З Дюдаковича вийде непоганий король, якщо він захоче ним стати. Міністр обіцяє вам чотири мільйони доларів, спеціальний поїзд і

безпечний проїзд до Салоніків. Ви підете з піднесеною головою. Ви були королем. Ви забрали країну з недбалих рук і передали у надійні — так воно і є насправді. Крім того, ще й заробили мільйон.

— Ні. Залиште мене. Я піду до кінця. Ці люди повірили мені, і я...

— О Господи, ви як той старий Семіч! Ці люди вам не повірили — ані на крихту! Це я повірив у вас Я зробив вас королем, зрозуміло? Я зробив вас королем, щоб ви змогли повернутися додому, не зронивши честі, а не для того, щоб залишатися тут і вдавати з себе віслюка! Я купив їх за обіцянку. Зокрема, я пообіцяв, що ви покинете країну протягом доби. Ви повинні виконати обіцянку, яку я дав від вашого імені. Кажеш, люди тобі вірять? Та ти стоїш їм поперек горла, синку! І запхнув тебе туди я! Тепер я хочу витягти тебе звідти. І якщо на заваді цьому стане твій роман, якщо твоя Валеска не згодна на іншу ціну, крім трону в цій задрипаній країні...

— Годі, досить. — Голос його долинув до мене ніби з п'ятнадцятиметровс висоти. — Ви дістанете своє зречення. Повідомте мене, коли буде готовий поїз;

— Напишіть його зараз,— звелів я.

Він підійшов до столу, знайшов аркуш паперу й твердою рукою написав, ще залишаючи Муравію, відмовляється від трону і зрікається усіх прав на нього. І підписавшись "Король Лайонел Перший", передав його мені.

Я сховав папір до кишені й співчутливо почав:

— Я розумію ваші почуття і шкодую, що...

Грантхем відвернувся й вийшов з кімнати. А я знов поїхав до готелк Вийшовши з ліфта на п'ятому поверсі, я тихенько підкрався до дверей свог< номера. Всередині було тихо. Я натис на ручку — двері виявилися незамкне ні — й переступив поріг. Порожнеча. Зникли навіть мій одяг і валізи. Я піднявсь в номер до Грантхема.

Дюдакович, Ромен, Ейнарсон і половина всієї поліції в країні були там Полковник Ейнарсон сидів у кріслі посеред кімнати так, немовби кілкі проковтнув. Його темний чуб і вуса блищали. Підборіддя стирчало, на квітучом] обличчі грали жовна, очі палали — його бойовий дух був на висоті. А вс< завдяки тому, що тут у нього були глядачі.

Я сердито глянув на Дюдаковича, який стояв спиною до вікна, широке розставивши велетенські ноги. Невже цей гладкий дурень не розуміє, щ< полковника краще тримати в якомусь відлюдному кутку, де він не завдасті клопоту?

Я все ще стояв у дверях, коли до мене, лавіруючи між поліцейськими підбігла Ромен.

— Ви все владнали? — спитала вона.

— Зречення у мене в кишені.

— Дайте його мені.

— Не зараз,— мовив я. — Спершу я хочу дізнатись, чи твій Васіліє справді такий великий, як на вигляд. Твій товстун має знати, що бранець любить гнути кирпу перед глядачами.

— Я не стану пояснювати, на що здатний Васіліє,— м'яко відказала дівчина. — Скажу тільки, що він вчинить правильно.

Я не був такий впевнений, як вона. Дюдакович, гарчачи, про щось запитав у дівчини, і вона швидко йому відповіла. Тоді він прогарчав ще щось уже до поліцейських. Ті почали виходити — один по одному, по двоє, цілими групами. Після того, як вийшов останній, товстун процідив крізь свої жовті вуса кілька слів до Ейнарсона. Полковник підвівся, випнув груди, розпростав плечі й упевнено всміхнувся.

— Що далі? — поцікавився я в дівчини.

— Ходімо з нами, там побачите.

Ми спустилися вчотирьох сходами і вийшли з готелю. Дощ ущух. На площі зібралася більшість населення Стефанії; найщільнішою юрба була перед Адміністративним будинком та королівською резиденцією. Над головами в людей виднілись смушкові шапки Ейнарсонового полку — він і досі оточував будівлі.

Нас, чи принаймні Ейнарсона, впізнали і, поки ми перетинали площу, вітали вигуками. Ейнарсон із Дюдаковичем ішли плече в плече: полковник стройовим кроком, гладкий велетень — перевальцем. Я й Ромен трималися відразу за ними. Ми простували до Адміністративного будинку.

— Що він замислив? — роздратовано спитав я. Вона поплескала мене по руці й нервово всміхнулася.

— Зачекай і сам побачиш.

Схоже, діяти було нічого — тільки хвилюватися.

Нарешті ми підійшли до сходів Адміністративного будинку. Ейнарсонові солдати салютували зброєю, і їхні багнети

незатишно виблискували у ранніх вечірніх сутінках. Ми піднялися сходами. На широкій горішній площадці Ейнарсон і Дюдакович зупинились і стали лицем до громадян та солдатів на площі. Ми з дівчиною зайшли їм за спини. Зуби в Ромен цокотіли, пальці вп'ялися в мою руку, але вуста і очі й далі хоробро всміхалися.

Солдати, що оточували резиденцію, приєдналися до тих, які стояли перед нами, відштовхнувши назад цивільних. Надійшов іще один загін. Ейнарсон підніс руку, прокричав кілька слів, гарикнув на Дюдаковича й відступив убік.

Заговорив Дюдакович. Йому не треба було кричати, його розкотистий громовий голос можна було почути навіть від готелю. Виголошуючи промову, він дістав з кишені папірець і тримав його перед собою. У міністровому голосі, в жестах не було нічого театрального. Здавалося, він говорить про щось не дуже важливе. Але з вигляду його слухачів ставало зрозуміло, що це зовсім не так.

Солдати зламали ряди й посунули вперед. Обличчя в них пашіли, то тут, то там котрийсь потрясав гвинтівкою з багнетом. За солдатами переглядалися злякані цивільні, вони штовхали одне одного — хтось хотів підійти ближче, хтось намагався вибратися з натовпу.

Дюдакович говорив далі. Хвилювання наростало. Один солдат пропхався крізь натовп своїх товаришів і побіг сходами вгору, решта — за ним.

Ейнарсон урвав товстуна, підійшов на край сходів і закричав до зведених облич голосом людини, яка звикла командувати.

Солдати на сходах поточилися. Ейнарсон закричав знову. Порушені лави помалу вирівнювалися, приклади гвинтівок опустились на землю. Ейнарсон трохи постояв мовчки, уп'явшись очима в своє військо, потім звернувся до нього з промовою. Із його слів я втнув не більше, ніж із міністрових, але враження вони справили. І лють, без сумніву, з облич унизу зійшла.

Я глянув на Ромен. Вона вся тремтіла і вже не всміхалася. Я перевів очі на Дюдаковича. Той був спокійний і непорушний, мов скеля.

Я хотів знати, про що говорить Ейнарсон,— може, в разі потреби я ще встиг би вистрелити йому в спину й пірнути в порожній будинок позад нас. Я здогадувався, що лапірець у руці в Дюдаковича — то якесь свідчення проти полковника, і воно так схвилювало солдатів, що вони мало не напали на свого командувача.

Поки я так розмірковував, Ейнарсон скінчив промову, відступив убік, тицьнув пальцем на Дюдаковича й проревів наказ.

На обличчях солдатів унизу з'явилася нерішучість, очі розгублено забігали, проте четверо рвучко вихопилися на полковників наказ із шеренги й побігли сходами вгору.

"Отже,— подумав я,— мій гладкий кандидат програв! Що ж, йому, може, доведеться стати до стінки. А в мене ще є задні двері".

Моя рука вже давно стискала в кишені пістолет. Не виймаючи руки, я ступив крок назад і потяг за собою дівчину.

— Зачекай! — видихнула вона. — Глянь!

Товстий велет із заспаними, як завжди, очима простяг своє лаписько й схопив Ейнарсона за зап'ясток. Однією рукою Дюдакович відірвав полковника від землі й трусонув ним у бік солдатів унизу. В другій руці він помахав папірцем. Хай йому біс, я не знав, що трусилося дужче в його руках — папірець чи полковник!

Прогримівши кілька фраз, міністр кинув те, що тримав в обох руках, до солдатів. Цим жестом він наче хотів сказати: "Ось чоловік, а ось свідчення проти нього. Робіть що хочете".

І солдати, побачивши поваленого свого командира, зробили те, що від них сподівалися. Вони заходилися просто-таки рвати його на шматки. Вони кидали зброю, і кожен намагався дістатися до полковника. Задні натискали на передніх, валили їх і топтали. Перед сходами качався клубок несамовитих людей, що обернулися на вовків і люто билися за право розтерзати людину, яка загинула, мабуть, тієї ж хвилини, коли опинилася внизу.

Я вивільнив свою руку із дівочої і ступив до Дюдаковича.

— Муравія ваша,— сказав я. — Мені не потрібно нічого, крім грошей і поїзда. Ось зречення.

Ромен швидко переклала мої слова, і одразу ж заговорив Дюдакович.

— Поїзд уже готовий. Чек вам привезуть на вокзал. Ви хочете заїхати до Грантхема?

— Ні. Пошліть по нього. Як я знайду поїзд?

— Я покажу вам,— сказала дівчина.— М^и пройдемо через будинок і вийдемо крізь бічні двері. _

Перед готелем за кермом автомобіля сидів один з охоронців Дюдаковича. Ми з Ромен сіли в машину. Натовп на площі все ще вирував.

їдучи в присмерках до вокзалу, ми довго мовчали. Нарешті дівчина м'яко спитала:

— Тепер ти зневажаєш мене?

— Ні. — Я потягся до неї. — Але я ненавиджу юрбу й лінчування. Мене від цього нудить. Немає значення, дуже завинила людина чи не дуже: якщо юрба прбти неї, то я — за. Коли я бачу зграю лінчувальників, мені хочеться одного: опинитися за гашеткою кулемета. Я не прихильник Ейнарсона, одначе на таке його не прирік би! До речі, а що то був за папір?

— Лист від Махмуда. Він залишив його своєму другові, щоб той передав Дюдаковичу, якщо з ним станеться нещастя. Махмуд, схоже, добре знав Ейнарсона й приготував йому помсту. В листі він визнає свою причетність до вбивства генерала Радняка й пише, що Ейнарсон також доклав до цього руку. Армія обожнювала Радняка, а Ейнарсонові армія була потрібна.

— Твій Васіліє міг би скористатися цим і вислати Ейнарсона з країни, а не згодовувати його вовкам,— дорікнув я.

— Васіліє вчинив правильно. Може, це спосіб і поганий, але іншого не було. Питання вирішено раз і назавжди, а Васіліє здобув владу. Надто ризиковано було залишати Ейнарсона живим. Армія мала знати, хто вбив її кумира. До самого кінця

Ейнарсон гадав, що в нього досить влади і він тримає армію в руках, незалежно від того, що їй відомо. Він...

— Гаразд, годі про це. Я радий, що наші королівські клопоти нарешті скінчилися. Поцілуй мене.

Вона поцілувала й прошепотіла:

— Після того, як Васіліє помре — а він довго не проживе, якщо й далі стільки їстиме,— я приїду до Сан-Франціско.

— Ти холоднокровне стерво,— промовив я.

Лайонел Грантхем, екс-король Муравії, прибув до поїзда усього через п'ять хвилин після нас. Він був не сам. Його супроводжувала Валеска Радняк, яка трималася, мов справжня королева. Здавалось, вона зовсім не переймалася втратою трону.

Поки ми з брязкотом їхали до Салоніків, хлопець був зі мною приязний, ввічливий, але почувався в моєму товаристві, очевидно, не дуже затишно. Його наречена не помічала нікого, крім свого коханого. Я не став чекати на їхнє весілля, а сів на пароплав, що відпливав через дві години після нашого приїзду.

Чека я, звісно, залишив їм. Три Лайонелові мільйони вони вирішили забрати собі, а четвертий повернути до Муравії. А я вирушив до Сан-Франціско сваритися зі своїм босом з приводу, як він вважав, необов'язкових витрат по п'ять і десять доларів.